

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
"ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,"

*Βραβευθέν ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις Ἑταιρείας
πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν*

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΓΡΑΦΕΙΑ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ : ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ 20
1936

ΠΑΛΑΙΑΣ ΕΥΩΡΙΑΣ

ΘΡΑΚΩΑ ΚΕΝΤΡΑ

ΥΠΟ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος Πασπάτης ἐξέδωκεν ἐν τῷ ΙΒ' τόμῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου διατριβὴν ἐπιγραφὴν ἔχουσαν «Τὰ θρακικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου». Σκοπὸν εἶχε νὰ καθορίσῃ τοποθεσίας κυρίως, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον ἐπρόσβλεπεν ἡ ἀναζητήσιμη καὶ εὖρη— «ὁ ζητῶν εὐρίσκει» —ἀνάγλυφα καὶ ἐπιγραφάς, καὶ γραπτὰς μαρτυρίας, ἀναφερομένας εἰς τὴν δῆθεν ἱστορίαν τῶν προαστείων, ὧν ἐξέτεινε τὴν ἀκτὶνα πολὺ μακρὰν τῆς κυρίως Κωνσταντινουπόλεως. Καθορίζων τοποθεσίας, ἀφήκεν ἀκαθορίστους πολλὰς τοιαύτας ἐγγὺς τῆς πόλεως κειμένας, ἀφήκε καὶ ἐπιγραφάς καὶ ἐγγραφα ἀνάγλυφα. Ταῦτα ζητῶ νὰ καθορίσω καὶ νὰ διασώσω διὰ τῆς παρούσης διατριβῆς, συμπληρῶν τὸ ἔργον τοῦ ἀλησημονήτου βυζαντιολόγου.

Περὶ προαστείων ἡ χωρίων θρακικῶν, ὅπου ὑπὸ τε τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν κωνσταντινοπολιτῶν ἐγένοντο τὰ «μεταστάσιμα» αὐτῶν, ἔγραψα μικράς ἢ μικρὰς διατριβὰς εἰς τι μικρὸν μου βιβλίον τῷ 1892, εἰς τὸ διὰ τὸ ἔτος 1896 «Ἀνατολικὸν Ἡμερολόγιον» τοῦ διδασκάλου Κωνστ. Βακαλοπούλου, καὶ εἰς τινὰς τῆς «Ἑκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» τόμους, ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1918. Βεβαίως οὐδὲν ὠφελεῖ ἀπλὴ παραπομπὴ εἰς τὰς διατριβὰς μου ταύτας, οἱ περιεργοὶ ἀγνοῶ παῦθ' ἂν εὐρωσιν αὐτάς, ἂν θέλωσι ν' ἀναγνώσωσιν ἀναγκάζομαι λοιπὸν νὰ ἐπαναλάβω ἐν μεγίστῃ περιλήψει καὶ συνοπτικώτατα τὰ πρὸ πολλῶν ἔτων ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα, *προστιθεὶς σήμερον εἰδήσεις πολλὰς* οὐ σημειωθείσας ὑπ' ἐμοῦ οὐδαμοῦ. Λόγῳ περιεργείας ἀναφέρω, πρὶν εἰσελθῶ εἰς τὸ θέμα, οἱ διατριβὴ τις τοῦ δικηγόρου Ἑλευθ. Ταπεινοῦ γράφει πολλὰς ἀνακριβείας περὶ τῆς μητροπόλεως Δέρκων, εἰς ἣν ὑπάγονται τὰ θρακικὰ προάστεια τῆς Κόπλεως, ἀπὸ δὲ στατιστικῆς ἀπόψεως καλὸν νὰ ἐξελεγχθῇ ἀναγινωσκομένη ἡ περὶ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας διατριβὴ τοῦ Δημητρίου Κα-

λέμη, γραμματέως τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Δέρκων· εἰς ὅσα μέρη περιῆλθεν αὐτός, καὶ ἠρώτησεν, ἵσως παριστὰ τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ἐφώρασα τὸν ἄνδρα εἶς τινας στίχους μὴ προσέξαντα πολὺ εἰς εὐσυνείδητον ἐξακριβωσιν τῆς ἀληθείας, καθὰ πεισθέντα εἰς ἀφηγήσεις δκνηρῶν, ἢ πονηρῶν.

§

Ἀνάλαβιν ἵνα ἐρευνήσω μετὰ τοῦ φιλόστοργου ἀναγνώστου μου ἐκεῖνα τῶν ἐκτὸς τῆς Κπόλεως θρησκικῶν χωρίων, εἰς ὅσα οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὡς καὶ οἱ βυζάντιοι προπάτορες ἡμῶν, ἐποιούντο τὰ «μεταστάσιμα» αὐτῶν, δηλὰ δὴ παρεθέριζον, κατὰ τὴν σημερινὴν ἐκδοχὴν τῆς λέξεως. Ἐποιούντο μεταστάσιμα μεγάλοι καὶ μικροί, ἀρχόμενοι καὶ ἀρχοντες, τὴν δὲ τοιαύτην ἐπιθυμίαν καὶ τίσιν φαίνεται κακίζων ὁ Νικήτας Χωναΐτης (σ. 269 Βόννης), ὅστις, ἀναφέρων τὰς ἐν τῷ τῆς Προποντίδος πορθμῷ «λαμπράς οἰκοδομάς», σχεδὸν μέμφεται τὰς πρὸς ἀναψυχὴν πορείας τῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὰ χωρία ταῦτα «ἐν οἷς οἱ βασιλεῖς ὁμαίων θερίζουσι, τὰς ἐθωρίας μεταδιώκοντες, ὡς οἱ πάλοι κρατοῦντες περσῶν τὰ Σουῶα τε καὶ Ἐκβάτανα». Τὰς οἰκοδομάς ταύτας ἀνήγειρε καὶ πλεῖον ἐκόσμησε Μανουήλ ὁ Κομνηνός. Ἐγινώσκομεν ὅτι καὶ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πολλὰ τῆς Κπόλεως οἰκογένηται μετεκόμιζον ἐαυτὰς αἱ μὲν ἐγγὺς τῶν τειχῶν εἰς τὰ χωρία Αἰτρεις καὶ Νύμφεις, Ἀβάσο καὶ Γρύπεις, οἱ δὲ ἐξ ἄλλων μερῶν εἰς τὸν Σαφρὰν, καθὸ δῆθεν εὐαερώτερον, εἰς Φλώρια καὶ Καλφὰν, καὶ Γαλατάρια, διότι Ἅγιος Στέφανος καὶ Μακροχώριον εἶχον κατοίκους πολλούς· συνεπὶς ὁμοίᾳ πρὸς πόλεις. Ἡ λέξις «πολλοὺς» ἐγράφη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὀλιγότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἄλλων χωρίων, ὃν ὁ σιδηρόδρομος Κωνσταντινουπόλεως — Κιουτσούκ Τσεκμετζὲ ἐξημίωσε πολὺ. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν κάτοικοι τινες τῶν χωριῶν τούτων, εἰς τὴν Πύλιν ἐργαζόμενοι, κατέβαινον εἰς αὐτὴν οἱ μὲν πτωχοὶ (οἱ κερδαίνοντες ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτῶν ὀλίγα) περσοί, οἱ δὲ σχετικῶς εὐποροὶ ἐπὶ εὐτελῶν ὑποζυγίων, ὄναριων, ἢ ἱππῶν. Ἀπὸ τῆς ἐνάρεξως τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, ἀρχετοὶ κάτοικοι τῶν μικρῶν χωρίων μετέφκησαν εἰς τὸ Μακροχώριον, ἢ εἰς Ἅγιον Στέφανον, δηλὰ δὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1871. Ἡ πυρκαϊὰ τοῦ 1885, ἡ καταστρέψασα πολὺ τὸ ἄνικμον χωρίον Αἰτρεις (ἢ Αἰτ), ἀπολέσαν τὰς ἡμισείας σχεδὸν τῶν 100 οἰκῶν αὐτοῦ, διεσκόρπισε τὸν ὀλίγον πληθυσμὸν εἰς Ἅγιον Στέφανον καὶ Μακροχώριον, καὶ εἰς Κπολιν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ 1885, καὶ πρὸ τοῦ 1871 ὁ πληθυσμὸς ἦτον ὀλίγος. Τῷ 1865 οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Κιουτσούκ Κιοῖ ἠριθμοῦντο οἰκογένηται 25, τσαῦται δὲ — καὶ ὀλιγώτεραι — ἦσαν αἱ τῶν ἄλλων χωρίων, ἐξαιρουμένων τοῦ Τοπτιλάρ, τοῦ Καλφᾶ, καὶ τοῦ Σαφρᾶ.

Τῷ 1870 ἔμαθον ὅτι τὸ ἔξω τῆς πύλης Μυριάνδρου εὐμορφον χωρίον—τότε ὅμως ἔλεινόν—**ΤΟΠΤΣΗΛΑΡ** εἶχε δύο—τρεις οἰκίας, καὶ 5—6 πανδοχεῖα· ἐντὸς τεσσαράκοντα ἔκτοτε ἐτῶν ἐκτίσθησαν εὐπρόσωποι κομφαὶ οἰκίαι—καθὼς καὶ εἰς τὸ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν αὐτοῦ κεῖμενον Μποσνά-κιοῖ, συνοικισθὲν, ὥς μοι εἶπον, ὑπὸ προσφύγων ἐρζεγοβινίων καὶ βοσνίων, μετὰ τὸν ὥσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878, πρότερον ὃν χέρσον. Εἰς τὰ δύο ταῦτα εὐμορφα χωρίδια ὁ πληθυσμὸς ἠὲ ἤθη, δῆλα δὴ ἔξωθεν μετεκομίσθη, ὥς μετεκομίσθη, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἔξωθεν μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῶν νῦν κομοπόλεων Ἀγίου Στεφάνου καὶ Μακροχωρίου (τὸ νῦν παριστὰ τὴν μέχρι τοῦ 1912 κατάστασιν). Τὰ χωρία Νύμφας, Ἀϊπὰν, Τσιφούτ Μπουργάζ εὗρον ἔχοντα τῷ 1870 οἰκογενεῖας ἕκαστον 25, μετὰ τριάκοντα δὲ ἔτη ποῦ μὲν ἤκουσα ὅτι αἱ οἰκογενεαὶ κατῆντησαν εἴκοσι, ποῦ δὲ εἶδον ὅτι οὔτε εἰς εἴκοσιν ἠρῆθμουντο.

Ἡ στάθμευσις τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμαξοστοιχίας εἰς τὴν χωρίον δύνανται ἵνα προκαλέσῃ τὴν αὕξησιν τῶν κατοίκων, ἢ μὴ στάθμευσις τὴν ἐλάττωσιν. Ὁ εὐγενὴς χότζας τοῦ ἐν Ῥηγίφ (Κιουτσούκ Τσεκμετζέ) μικροῦ τζαμιοῦ κατέκρινε τὴν πολιτείαν τοῦ κατὰ τὰ 1868—1870 σέηχου τοῦ τζαμιοῦ, διότι, φοβούμενος δῆθεν διαφθορὰν εἰσαγομένην, ὑπὸ τῆς διὰ σιδηροδρόμου συγκοινωνίας, ἐξήγειρε κατὰ τῆς προσεγγίσεως τοῦ σιδηροδρόμου τοὺς τούρκους κατοίκους, καὶ κατώρθωσαν διὰ τοῦ παλατιοῦ ἵνα ἐξαρεθῇ τὸ φτωχὸν Ῥήγιον τῆς σιδηροδρομικῆς ταύτης ἀμέσου συγκοινωνίας μετὰ τῆς πόλεως. Ἐκτοτε τὸ ταλαίπωρον ἐμαραίνεται· καὶ τῷ 1901, ὡς ἔμαθον, αἱ οἰκίαι αὐτοῦ ἦσαν τουρκικαὶ μὲν 11, ἐλληνικαὶ δὲ 9, ἢ ἴσω 10. Τούτων ὑπερεῖχε ἡ παρὰ τὴν λίμνην ἐκεῖ μεγάλη οἰκία τοῦ τότε νομάρχου πρωτενοῦσης Ῥιδβάν πασᾶ. Ὁ χόντζας μοι εἶπεν ὅτι, πρὸ διακοσίων ἐτῶν ὁ Κιουτσούκ Τσεκμετζέ εἶχε 250 οἰκίας, καὶ ὅτι ἦτο καὶ ἔδρα δικαστηρίου, ὅπερ μετηνέχθη, μετὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ, εἰς Μακροχωρίον, ὥστε δὲ πολυμαθεῖς μακροχωρηνοὶ γέροντες, οἵτινες δύνανται ἵνα βεβαιώσωσιν ὅτι ἡ τοῦ δικαστηρίου τούτου σφραγὶς μέχρι πρὸ 50—60 ἐτῶν ἔφερε τὰς λέξεις «Κιουτσούκ Τσεκμετζέ μεχκεμεσί»—οὕχι Μακρήκιοι.

§

Κατ' ἀγαθὴν μοίραν ὁ λόγος ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸν **Τσεκμετζέν τοθτον**

*) Miklosich καὶ Mueller Acta Patriarchatus. A' σ. 44, 137. B' σ. 49.

ΤΟ 'ΡΗΓΙΟΝ τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Εἰς αὐτὸν ἐγίνοντο πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κπόλεως μεταστάσιμα, καὶ εἰς τὸ οὐ μακρὰν τοῦ 'Ρηγίου κείμενον χωρίον *'Εννακόσια*, ἢ *'Ανακόσια*, ὅπερ οἱ τοῖχοι μειωνόμισαν Νακάς τοιφλίχ=ἐξανλιν ἐλαιοχρωματιστοῦ. Τῶν Ἀνακοσίων ἀναφέρονται κάτοικοι μεταξὺ τοῦ 1315, ἕως τοῦ 1400,* ἀλλὰ κατὰ ὀκτώβριον καὶ νοέμβριον 1327 διέμενον εἰς αὐτὸ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, ὁ κατὰ τὸ 1321 παροικῶν ἐν τῷ 'Ρηγίῳ (Κατακουζ. τ. Α' σ. 27, 44, 133, 219). Εἶχε λοιπὸν οὗτος τὸ σύνθηδες αὐτοῦ μεταστάσιμον εἰς τοῦτο, καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ χωρίον. Τὸν ἀναγνώστην μου θ' ἀπασχολήσῃ ἐπὶ τινὰς στιγμάς τὸ 'Ρήγιον, ὅπερ ἔτυχε τῆς μερίμνης τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ 'Ρήγιον, καθὼς καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ κείμενος Σαφράς, ὑπενθυμίζουσιν ἡμῖν πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας, ὡς καὶ ἡ Καλαβρία. Ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον, κατὰ τὸ ἔτος 532 (τὸν Ἰανουάριον) ἀναφερόμενα, ταῦτα: «Τῷ δὲ σαβάτῳ, 17 αὐθιγαίου μηνός,* ἐποίησαν συμβολὴν μετὰ τοῦ δήμου οἱ στρατιῶται οἱ ἐλθόντες ἀπὸ τοῦ Ἐβδόμου, καὶ τοῦ 'Ρηγίου, καὶ τοῦ Ἀθύρα, καὶ ἀπὸ Καλαβρίας». Ἡ γραμμὴ, κατὰ τὸ Πασχάλιον Χρονικὸν ἀρκεταί σχεδὸν ἀπὸ τοῦ Μακροχωρίου, πρὸς τὸν Κλουτσουκ Τσεκμετζὲν βαίγουσα, ἐκείθεν πρὸς τὸν Μπουγλουκ Τσεκμετζὲν, καὶ φθάνει εἰς τὴν Καλάμποιν, διαφυλάξασαν ἕως σήμερον τὸ ὄνομα αὐτῆς. 'Ρήγιον ἐγίνωσκον ἕως τοῦ 1700 οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, οὕτως ὀνομάζοντες, ὡς εἶδον ἐν ἱεροτελεστικῇ τινι βιβλίῳ χειρόγραφον μαρτυρίαν «Τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ 'Ρηγίου».

Τὸ ὄνομα Σαφράς ὁ μακαρίτης Πασπάτης ὠνόμασεν, ἐλληνικώτερον πως, Ζεφύριον, ἀλλ' ἀνέβαλε 'να καταιστίσῃ γνωστὴν εἰς ἡμᾶς τὴν πηγὴν, ἀφ' ἧς ἠρῶσατο τὴν πληροφορίαν. Ὑπῆρχε, κατ' ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐν Κιλικίᾳ πόλις, Ζεφύριον καλουμένη, ἡ σήμερον Ζάφρα ἢ Σάφρα, ἀλλ' ὑπῆρχε, πλησίον τῶν Λοκρῶν, εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Βρεττίας (Capo Bergano), τὸ Ζεφύριον ἀκρωτήριον, ἐν τῇ ἐκεῖ δήλα δὴ Καλαβρίᾳ γινώσκομεν αὐτό, καὶ 'Ρήγιον γινώσκομεν, ἀρχαίαν πόλιν τῆς Βρεττίας, καὶ αὐτὴν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ κειμένην ἐν ὁμωνύμῳ ἀκρωτηρίῳ.

Τὰ τρία ταῦτα ὀνόματα διακρίνουσιν ἐπὶ βυζαντινῶν πόλεις παρ' αὐτὴν τὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου σχεδὸν κειμένας. Εὗρον δὲ τῷ 1892 εἰς τὸ χωρίον Καλφά, τὸ παρὰ βυζαντινοῖς Καρφάν, ὁροθετικὴν ἐπιγραφὴν

* Ἰανουαρίου

σπουδαίαν, ἐπὶ μαρμάρου τετραπλεύρου ἐν εἵδει κιβωτίου, ταύτης δ' ἐνθυμοῦμαι τὰς πρώτας δύο λέξεις ΚΑΤΗΝΗΣ ΟΡΙΑ, καὶ ἀνεμνήσθην τῆς ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλεως Κατάνης. Ἀλλὰ τοιοῦτων ὀνομάτων περὶ εὐροῦς συμπτώσεις, Ζεφυρίου καὶ Ῥηγίου, Καλαβρίας καὶ Κατάνης σημαίνει ὅτι δέον ν' αἰρηθῇ συγγένειά τις μεταξὺ τῶν ὁμωνύμων ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ πόλεων πρὸς τὰς ἐν τῇ παραλίᾳ Θράκῃ καὶ οὐ μακρὰν τῆς Κπόλεως κειμένας, ἐκτὸς ἑάν τις ἡμῶν θελήσῃ καταγωγὴν οὐχὶ ἀπὸ γαιῶν Ἰταλικῶν καὶ σικελικῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδος. Ταύτης ἦτον ἀποικία τὸ ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ Ῥήγιον, εἰς ὃ Χαρώνδας ὁ λεγόμενος τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρα μαθητῆς ἔδωκε νομοθεσίαν, ὡς ἔδωκε καὶ εἰς τὴν Κατάνην, τὸν τόπον τῆς αὐτοῦ γεννήσεως.

Ἦτο κατὰ τὴν ζ' καὶ τὴν Ζ' ἑκατονταετηρίδα τὸ Ῥήγιον, τὸ τῆς Θράκης, τόπος συνεντεύξεως ἀρχόντων· «Ἐπανερχομένου τοῦ βασιλέως . . . , γινομένου περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ ἀπομείναντες ἄρχοντες ἀπαντοῦσιν ἐν τῷ Ῥηγίῳ». Ναὸν τοῦ ἁγίου Στρατονίκου γινώσκουμεν εἰς τὸ Δέκατον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Δέκατον δὲ ἦτο τὸ ἐμέτρον τοῦτο Ῥήγιον. Κατὰ τὸν τρομερὸν τοῦ 558 σεισμόν, τὸ Ῥήγιον (19 ὀκτωβρίου καὶ 14 δεκεμβρίου) «οὕτως ἔπεσεν ἕως ἐδάφους, ὥστε μὴ γνωρίζεσθαι αὐτὸ καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Στρατονίκου καὶ Καλλινίκου ἕως ἐδάφους». Τὸν ἐν αὐτῷ ναὸν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, τὸν ἀπὸ τῆς ζ' ἑκατονταετηρίδος, ὑπὸ σεισμῶν ἢ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν παθόντα, ἀνφοκοδόμησε Βασίλειος ὁ Μακεδών. Περὶ τὰ μέσα τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος, Ῥήγιον καὶ τινες περιοικίδας χώρας ἐπιδρομαὶ καὶ σεισμοὶ κατέστρεψαν, ἐν ἔτει δὲ 1303, κατὰ μᾶλλον μῆνα, στίφος καταλάνων κακούργων λεηλατοῦν χωρία ἐφόρνευε τοὺς Ἕλληνας κατοίκους. Τῇ 30 μαΐου 1303 ἦλθον εἰς τὸ πτωχὸν Ῥήγιον ὅπου ταχέως ἐξέπεμψε στρατὸν Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, καὶ στόλον ἐστειλαν οἱ τοῦ Γαλατᾶ γενοίται, συλλαβόντες Μιργεγκέριον τὸν ἄρχηγόν αὐτῶν, καὶ τὰ λάφυρα, ὅσα ἐκλεψαν, καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἐνὸς διαφυγόντος. Ἴσως ἐπ' ὀλίγον, ὅχι ἐπὶ μακρὸν, κατέσχον οἱ βούλγαροι τὸ δυστυχὲς χωρίον, κατὰ τὸ 1205.

Τῷ 1346 κατεῖχεν αὐτὸ Ἰωάννης ὁ Ἀποκαυκος, μετὰ δὲ ἔτος, ἔπαθε τὸ Ῥήγιον καὶ κατὰ τὰς ἀφιλαδέλφους ἀντεγκλήσεις καὶ ἐριδας τῶν βυζαντινῶν (βλ. Θεοφάνη Α' σ. 446. Ἐκθεσιν βασιλ. τᾶς. 405, 406. Χωνιάτην 833. Ἀνναν Α' 386. Κατακουζ. Α' 219, 226, 427, ἀλλὰ καὶ 27, 133, 134, Β' 21. Παχυμέρου; Α' 424, καὶ γράμματά τινα ἐν τῷ Β' τόμῳ τῆς συλλογῆς Miklosich καὶ Müller).

Ἐπειδὴ ἐμνήσθην ἀνωτέρω τῆς περὶ Ῥηγίου μερίμνης Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', παρατίθενται ἐνταῦθα δύο μέρη ἐκ τοῦ Προκοπίου (περὶ τῶν τοῦ δεσπότης Ἰουστινιανοῦ κτισμάτων, βλ. Α', κεφ. 8, σ. 294 κεξ.) «Φρου-

ριόν ἔστιν ἐν τῷ προαστείῳ τῆς πόλεως, ὅπερ Στρογγύλον * ὁμωνύμως τῇ τοῦ ἐρύματος συνθέσει, καλοῦσιν. Ἐντεῦθεν, ἡ εἰς τὸ Ῥήγιον ὁδὸς ἀγνοῖται, ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον ἀνώμαλος οὖσα, ὁμβρων, ἂν οὕτω τύχοι ἐπιπεσόντων, τελευτῶδης τε καὶ δυσπάριτος τοῖς τῇδε ἰοῦσιν ἐγίνετο. Νῦν δὲ λίθοις αὐτὴν καταστρώσας ἀμαξιαίοις ὁ βασιλεὺς οὕτως εὐπετὴ τε κατεστήσατο καὶ ἄπονον ὄλωσ. Μῆκος μὲν τῇ ὁδῷ τῇδε ἄχρως ἔς Ῥήγιον* εὐρύνεται δὲ τοσοῦτον, ἔς ὅσας ἀμάξας οὐ στενοχωρεῖν δύο ἀπεναντίας ἀλλήλων ἰούσας· τραχεῖς οἱ λίθοι διαφερόντως· εἰκάσαις ἂν αὐτοὺς μυλίας εἶναι· εὐμεγέθεις τέ εἰσι μάλιστα, ὥστε δὴ ἕκαστος γῆν μὲν ἐπικαλύπτειν πολλήν, ἔς ἅγαν δὲ ὑποῦ ἀνέχει· ἔς δὲ τό τε ὁμαλές καὶ τό γε λείον ἐπεικῶς ἐξεργασμένοι, οὐκ ἐνθῆφαι τῇ συνθέσει, οὐδὲ πῃ ἔς τὸ ἀκριβές μεμυκέναι, ἀλλὰ συμπεφυκέναι δοκοῦσιν ἀλλήλοις». Ἐκπῖσε δὲ λιθίνην τὴν ἐν τῷ Ῥηγίῳ γέφυραν ὁ Ἰουστινιανός, πρὸς τὴν ἐκβολὴν βεβαίως τῆς ἐν τῷ Ῥηγίῳ λίμνης. Ταύτης δὲ περιγραφήν ἐκτίθησι λαμπρῶς ὁ ἀτάσθαλος Προκόπιος, ἧς μέρος. «Ἐν τούτῳ μέντοι ἡ θάλασσα τῷ χώρῳ ἔς βόρην κατατείνει παμμέγεθες, ὀλίγης τῆς ἀπολελειμμένης μεταξὺ

χώρῳ, ἥπερ διήκει ἐς ἄβυσσον· ἐς τοσόνδε τυγχάνει οὖσα, ὥστε δὴ καὶ Μύρμηξ ὠνόμασται οὗτος δὲ ὁ πορθμὸς, αἶτε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν λίμνην ζευγνύων, εἴπερ μοι εἰρηται, πάλαι μὲν γεφυρὰ ξυλινὴ διάβατος ἦν, ἐπικινδύνῳ μάλιστα τοῖς τῇδε ἰοῦσιν, ἐπεὶ τοῖς ξύλοις, ἂν οὕτω τύχοι, διεφθείροντο. Νῦν δὲ αὐτὴν Ἰουστινιανός, ὁ βασιλεὺς, λίθοις λογάδην ἐμβεβλημένοις ἐς ἀσπίδας μετεωρίσας, μέγα τι χοῆμα, τὴν ἐκεῖνην διάβασιν ἀκίνδυνον κατεστήσατο».

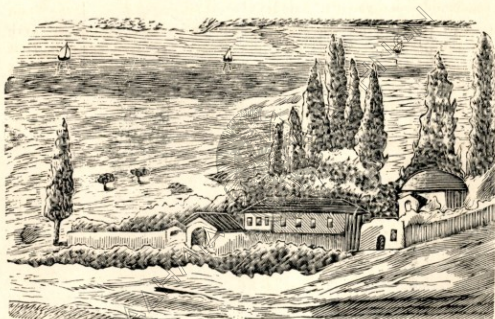
Εἰς τὴν παλαιὰν ἱστορίαν τοῦ Ῥηγίου ἀναφέρεται μικρὸς ἀνάγλυφος σταυρὸς, φέρων τὰ στοιχεῖα ΔΕ ΚΑ ἐν πρώτῳ, σάγχ Α ΝΑ ἐν τῷ δευτέρῳ· φρονῶ ὅτι, ἀπεσπασθῇ ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπιτυμβίας ἐνθάδε ΚΑτάκειται ΑΝΑστάσιος (; ἢ στασία)· μοι ἑδόθη δὲ καὶ μικρὸν ἀνάγλυφον, ὅπερ ἔδωκα δῶρον εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν τοῦ Ἑλλήν. Φιλολογικοῦ Συλλόγου συλλογὴν* παρὶσὶ τούτῳ ἄνδρα, ποδῆρη χιτῶνα ἀναβεβλημένον, ἄνωθεν δ' αὐτοῦ εἰς δύο γραμμάς εὐκρινῶς ἀναγινώσκονται τὰ γράμματα

* ὕπονοῶ τὸ τουρκιστὶ μπουγιούα Χαλκαλί (Κρικωτόν;) Ὁ φίλτατος ἐν ἱστορικαῖς μελέταις συναθλητῆς κ. Μιτ. Σαραντῆς φρονεῖ ὅτι τὸ Χαλκαλί ἐπέχει τὸν τόπον τῆς παρὰ βυζαντινοῖς Χαλκίδος τῆς ἐν Θράκῃ.

ΚΑΡΤΕΡΟΣ ΟΛΥΓΙ

(ἡ Καρτέριος Ὀλυμ(πιάδου)=οδώρου ;)

Τὴν ἐν τῇ ΙΗ' ἑκατονταετηρίδι σχετικὴν εὐθεξίαν τῆς ἐλληνικῆς τοῦ θρακικοῦ Ῥηγίου κοινότητος ἴσω· ὀλίγον τι παραδεικνύουσι παλαιὰ τινα ἐπὶ παλαιῶν βιβλίων ἀποσημειώματα. Ἐκ Μηναιῶν τινὸς τοῦ σεπτεμβρίου, ἐκδοθέντος τῷ 1595, δωρηθέντος ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ 1892 προϋσταμένου, μετέγραψα ταῦτα, ὡν διορθώσω τὴν εἰς οἰονδήποτε στόμαχον ἄδεκτον καθὼς ἄπεπτον, κακογραφίαν· «1727, ὀκτωβρίου 26. Οἱ ἐπίτροποι, ὁποῦ,

θέλουν κάμει τὸ κουρμπάνι τοῦ ἐρχομένου καιροῦ τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ μυροβλύτου, οἱ Θανάσης τοῦ Κωνσταντῆ, Δράκος χασόπης, Πάνος Ι. Μῆτος (ἡ Μητὸς ;), Ἀμπρινὸς Κώνστας, Δημητράκης Πολίτης;».

Ὅπισθεν τούτου τοῦ σημειώματος ὑπάρχει παλαιότερόν τι· «Τὴν 1725, ὀκτωβρίου 26, εἰς Τζεκμεκαί, οἱ ἄνθρωποι, ὁποῦ θέλουν κάμουν τὸ κουρμπάνι τοῦ ἐρχομένου καιροῦ, Χατζῆ Βασίλης γούναρης πολίτης, Χρυσοβέργης γούναρης πολίτης, Χρηστος γαμβρὸς Δημητράκης, κὺρ Λιαμαντῆς Σαφρότης, ἴσω· ἐκ Σαφρᾶ, Λιουμπερῆς Σανθάμης;». Νεώτερόν τι βραχὺ σημείωμα ἀναγγέλλει ταῦτα· «1733. Τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τὸ κουρμπάνι Πέτρος χατζῆ Ἀσουλάνη (Ἀσλάνη;), Λοτέρη (Λιοντάρης; δηλαδὴ), Κωνσταντῆ, Φώτη, Νίκο;».

Τὰ κουρμπάνγια—θυαίαι ζώων—καὶ αἱ περὶ αὐτῶν φροντίδες ἀποφαίνουσι ζῶσαν τὴν πάλαι συνήθειαν, τὴν ἀρχαιοτάτην, τῆς ἐν μεγάλαις μνήμαις ἁγίων πανηγυρίσεως καὶ τιμῆς τοῦ πολιούχου μάρτυρος διὰ θυσιῶν ζώων, αἵτινες εἰς χρῆσιν οὐσαι καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ μέρη ἑλληνικά, δεικνύουσι τὴν μυστικὴν ἀναφορὰν καὶ συνόφειαν τῶν νεωτέρων καὶ τετραχωμένων ἑλληνικῶν γενεῶν πρὸς τὰς πρὸ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος.

Ἀπὸ παραδόσεων οὐδὲν ἔμαθον περὶ τῆς μετὰ τὴν ἄλωσης ἱστορίας τοῦ Ῥηγίου. Ὁ εὐγενὴς χότζις τοῦ ἐκεῖ μικροῦ τεκέ, οὗ τὸ ὄλον οἰκοδόμημα ἀπὸ θεμελίων δεικνύει αὐτὸ λείψανον βυζαντινῆς οἰκοδομῆς, μοὶ εἶπε (τῷ 1901) ὅτι ἐγένετο μουσουλμανικὸν εὐκτήριον ἐπὶ Σουλχημὰν τοῦ νομοθέτου σουλτάνου (βλ. ὀπισθεν εἰκόνα).

Τὸ Ῥήγιον φέρει—ἔφερεν· ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι καὶ νῦν φέρει—ἴχνη τῆς παλαιᾶς ἐπὶ βυζαντινῶν εὐκλείας· εἶδομεν πρὸ ἑσσαράκοντα ἐτῶν τεμάχια κιόνων καὶ κιονόκρανα, καὶ λείψανα ἀναγλίσσων, ὧν ἐν ἐσώζετο, στρατιώτην παριστῶν βυζαντινόν.

Ἐν τῷ ναῷ, τιμωμένῳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου, εὗρον δύο θραύσματα λιθίνων μανουαλίων γραφόντων παράδειξον ὄνομα δωρητοῦ Πε-τέλκου (;), καὶ χρόνον ἀπετερώσεως 1756. Μεταξὺ δὲ τῶν τάφων τοῦ νεκροταφείου τὸ παλαιότερον ἐπιτύμβιον ἦτο τοῦτο

Ἐνθάδε κίτι ὁ δοῦ-
λος τοῦ Θεοῦ Τζε . . . ος
ιὸς τοῦ Πέτρου
ἀποῦ χουρίου ΣΦΠV
ΤΙ ἔτους 1754.
ἔμινινουβρίου 27

Εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας, καὶ πρὸς τὰ δυτικὰ τοῦ Ῥηγίου, εὗρον ἐπὶ ὑψώματος γῆς (τῷ 1892) ὑπόγειόν τι, εἰς ὃ κατήλθομεν δι' ὀλίγων βαθμίδων τοῦτο, δεξιόθεν τοῦ καταβαίνοντος παρουσιάζει μικρὰν ἀψίδα, ἵσως ἀπόμοιραν δωματίου, οὗ ἡ εἴσοδος κεῖται πρὸς βορρᾶν. Τὸ μικρὸν τοῦτο, κατὰ τὴν τότε παράδοσιν, ἀσκητήριον μοναχοῦ τινὸς, εἶχε (ἔχει;) μήκος ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς 2 καὶ 0,20 γαλλικοῦ μέτρον, ἀπὸ δὲ βορρᾶ πρὸς νότον 1 καὶ 40, καὶ σώζει ἴχνη ἀγιογραφῶν καλῶς διατηρουμένων. Οἱ λίθοι τῆς ὑπογείου ταύτης οἰκοδομῆς, ἧς ἄγνωστος ἡ χρῆσις, ἦσαν ἐπεστοιβασμένοι κανονικῶς, ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ δέ. Ἐξωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ ὑπογείου εὗρονται δύο μαρμάρινοι κίονες. Τῷ 1901 μετέβην ἐκινελημμένως· εἰς τὸ Ῥήγιον μετὰ τοῦ διδασκάλου καὶ ἰχνο-

γράφου Δημητρίου Ζ. Τρυφίδου καὶ ἄπαξ μετὰ τοῦ μακαρίτου βυζαντινολόγου Συνόδῃ ΠαπαΔημητρίου, ἀλλ' εὗρομεν χώματα καὶ πέτρας ἐπὶ τοῦ ὑπόγειου εὐκτηρίου. Εἰς τὸ βιβλιάριόν μου τὸ φέρον τίτλον «Λίθοι καὶ Κεράμια» ἐλθοῦθ' ἐν τῷ 1893* (σ. ρξβ') ἀναφέρω τὸ ὑπόγειον τοῦτο, ὅπερ φρονῶ διεσκευασμένην ἀπόμοιραν εὐκτηρίου τῆς Γ' ἢ Δ' ἑκατονταετηρίδος. Εὐκτήριον τοιοῦτον εὗρον εἰς τὸ συναξάριον Βαβύλα τοῦ μάρτυρος ἐν Μηναίῳ Σεπτεμβρίου (4), ὅπου ἀναγινώσκωμεν· «ἐν **κρυπῇ καμάρα** τινὶ κάθηται γέρον καὶ διδάσκει τὰ τῶν ἀφρόνων νήπια μὴ σέβεσθαι τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ τὸν Ἑσταυρωμένον».

Ἐντὸς τοῦ Ῥηγίου ὑπῆρχεν ὑπόγειον ἁγίασμα τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ἐν οἰκοδομῇ παλαιοτάτῃ, οὐχὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνων.

Καθὼς ἐπὶ βυζαντινῶν τὸ Ῥήγιον καὶ τὰ Ἀνακόσια ἐγίνοντο **θέρετρα ἀρχόντων, οὕτως ἐγένετο καὶ ὁ ΣΑΦΡΑΣ**· ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο, καθὼς ἐμαρτύρουν παλαιοὶ φαναριῶται, ἐφιλοξένηε κατὰ τὸ θέρος δῆθεν τὰς οἰκογενεῖας φαναριωτῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἀνωτέρων περὶ αὐτοὺς ἀξιωματικῶν, ἐξήγουν δὲ καὶ οἱ προ τοῦ Πασπάτη λογιώτατοι ὅτι, συνελκύων ὁ Σαφράς πρὸς παραθέρισιν πολλοὺς, καθὼς διαπνεόμενος ὑπὸ ζεφύρου ἀνέμου, ὠνομάσθη Ζεφυρίον.

Ἀνάγλυφα δύο εὗρον ἐπιτάφια—ὅχι νεκροδείπνα—ἐξ ὧν τὸ μὲν οὐδὲ ἐν γράμμῃ σώζει—ἔσωζε—τὸ δὲ εἶχεν ἐπιγραφὴν

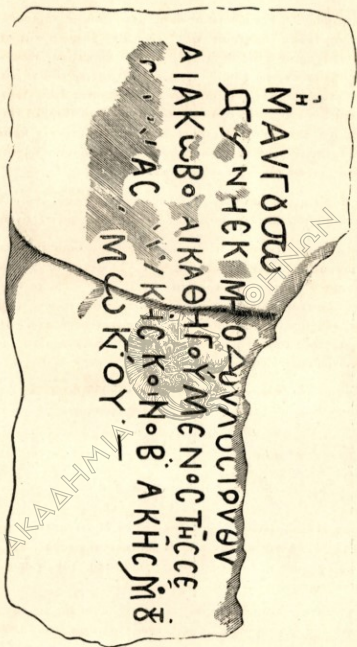
ΠΟΛΙΩΝ ΚΡΑ.

ΝΟΥ ΖΗΣΑΣ ΕΤΗ

ἀναγράφουσιν Πολιωνά τινα Κρατίνου· καὶ τὰ δύο ἀνάγλυφα ταῦτα ἐφάνησαν ἡμῖν τῆς Γ', ἀλλὰ μᾶλλον τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος. Εἰς Σαφράν μεταβαίνει τις ἐφ' ἀμάξης ἐντὸς ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Ἀγίου Στεφάνου ἀνερχόμενος.

Ὑπὸ τὴν κάτω βαθμίδα τῆς κλίμακος τῆς ἀγούσης εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ ναοῦ τοῦ Ζεφυρίου, ἡ Σαφρά, ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1922 ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ

* ἐπὶ τῆς προμετωπίδος ἔτος φέρεται τὸ 1892, καίτοι τὸ βιβλίδιον ἤρξατο ἐκτυπούμενον τῷ 1890, ἐξετυπώθη μέχρι τῆς 97 σελίδος τῷ 1892 καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς 98^{ης} τῷ 1893.

αὕτη συμπληρουμένη ἔχει οὕτω

Μηνὶ αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος ΙΓ', | 6658 (δῆλα δὴ 1150) ἔκοι-
μήθη ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ | μοναχὸς Ἰάκωβος καὶ καθηγούμενος
τῆς σε|βασμίας βασιλικῆς κοινοβιακῆς μονῆς τοῦ|ἀγίου μάρτυ-
ρος] Μωκίου

Ἴσως ἡ μονὴ αὕτη ἔκειτο εἰς Σαφράν· εἰ δὲ ἔκειτο ἀλλαχοῦ, δηλοῖ ἡ ἐπιγραφὴ ὅτι, τὰς εὐωρίας μεταδιώκων ὁ τάλας Ἰάκωβος ἐποιήσατο πρῶτον μεταστάσιμον εἰς Ζεφύριον, ἐκεῖθεν δὲ δεύτερον μεταστάσιμον εἰς τὴν «Ἀνω Ἱερουσαλήμ».

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Σαφρά σώζονται λείψανα βυζαντινῆς οἰκοδομῆς μετὰ τινος ὑπογείου ἐν μέσῳ, θολοκτίστου μὲν, μηχανομένου δὲ ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν, μῆκος ἔχοντος ἔνδεκα σχεδὸν μέτρων, πλάτος δὲ δέκα περίπου. Τὰ τοῦ οἰκοδομήματος εἰρήπια παριστᾷ τὸ παρατιθέμενον ξυλογράφημα

Κατὰ τὸν σεισμὸν τῆς 28 Ἰουνίου (10 ἰουλίου) 1894 κατέπεσεν ὁ τοῖχος ὁ περιβάλλων τὸν ναὸν τοῦ Σαφρά, ἀνασκαφέντων δὲ τότε τῶν θεμελίων τοῦ τοίχου, ἀνευρέθη ἡ ἐν σελ. 14 ἐπιταφία ἐπιγραφὴ

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται εἰς Κωνσταντῖνον ἐπίσκοπον, Δέρκων ἴσως καὶ αὐτὸς, ὡς μετ' αὐτὸν ὁ Ἰάκωβος, ἡτοίμασεν ἐν Σαφρά τὸ δεύτερον καὶ αἰώνιον μεταστάσιμον·

Ἀνω τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἦσαν γεγραμμένα τάδε, διὰ στίχων δῆθεν λαμβικῶν

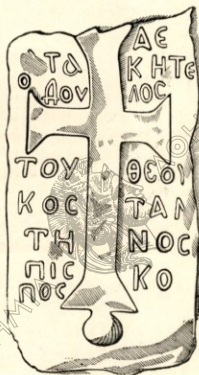
Ὁ θεὸς οὗτος ναὸς τοῦ Γεωργίου
ἐπ' ὀνόματι τιμώμενος τοῦ θείου
ἐς αὐτὴν τὴν χώραν Σαφρά τὴν καλουμένην,
εὐσεβείας τε καὶ ἀγάπης πληρουμένην,
ἀνεκαινίσθη ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου,
τοῦ σεβαστοῦ γέροντος Δέρκων ἐκ βάθρων,
μ' ἀδράς δαπάνας ὁλων τῶν ἐγγυρίων
καὶ πολλῶν ἄλλων χριστιανῶν τιμῶν.

1832. Μαρτίου 27

Πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν εἶδον ἐν τῷ ναῷ μνημεῖον τέχνης τῆς ἸΘ' ἐκατονταετηρίδος· ἓνα δίσκον ἀργυροῦν, ἐπιγραφὴν ἔχοντα «Ἀφιέρωμα

τοῦ Τούσκου στὸν "Ἅγιον Γεώργιον στὸ Σαφρά. 1802"—καὶ ἐν ἁγιασμα-
τάριον, ὅπερ ἀφιέρωσε Γιαννιάκης κάπηλος, 1813.

Πλησίον τοῦ Σαφρά ὑπάρχει ἁγίασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, εἰς
τοῦτο καταβαίνομεν, 26 βαθμίδας ἰσθιμοῦντες. Ὁ καταβαίνων τὰς 4 ἐξ
αὐτῶν εὐρίσκει θύραν, μεθ' ἣν καταβαίνει βαθμίδας 7, εἶτα πρὸς τὰ δε-
ξιὰ στρεφόμενος καὶ καταβαίνων 15 βαθμίδας, εὐρίσκει τὸ ἁγίασμα, λάκ-

κον ὕδατος, οὗ ἄνωθεν ὄροφος· ἐπὶ τῶν τοίχων βυζαντινοὶ σταυροί. Ἡ
κἀθόδος στενωτέρα τοῦ γαλλικοῦ μέτρου. Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα μοι ἐφάνη
τῆς Ε', τὸ πολὺ τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, καὶ ὅτι ἀρχῆθεν ἐξετείνετο πολὺ,
ὥς φαίνεται ἐν τῇ λάκκῳ τοῦ ἁγιάσματος. Τὸ ὅλον τῆς τοιχοδομίας προ-
δίδει τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ εἰδωλωλατρικοῦ κόσμου, ἡ δὲ πηγὴ ἦν ἀφιε-
ρωμένη εἰς θεότητας τοῦ νεροῦ, ὥς ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ, ἡ Βλαχέρνα, ἡ
Τιμία Ζώνη παρὰ τὴν Καλλιγαρίαν Πύλιν, ἴσως δὲ καὶ ἡ παρὰ τὴν μο-
νήν τῆς Χώρας πηγὴ, ἣς ἐσώζετο (σώζεται;) ὁ ὑπαρὸν φρέαρ.

Τόσα λείψανα τέχνης παλαιᾶς μαρτυροῦσι τὸ Ζεφύριον τόπον, ἐλκύ-
οντα πρὸς ἐγκατάστασιν τοὺς τὰς εὐωρίας μεταδιώκοντας· καὶ μετὰ τὴν
ἄλωσιν δὲ συρροὴ πολλῶν φαίνεται γινομένη.

Ἐπὶ τινος φύλλου ὁ ὑπαροῦ, ἀποσπασθέντος ἐκ βιβλίου τελετουργικοῦ

βεβαίως καὶ δοθέντος μοι * πρὸ ἐτῶν, ἀναγινώσκω τὰς ἐξῆς· ἀποσημειώσεις, ἀξίας προσοχῆς·

«1731, ἐν μηνὶ ἀπριλίῳ 24, ἦλθα ἐγὼ παπὰ Παναγιώτης εἰς τὸ χωρίον Σαφρά· ἔδωσα γρόσια 40· καὶ ὁ Θεὸς νὰ βοηθήσῃ καὶ ὁ μεγαλομάρτυς Γεώργιος. Μωραίτης ἀπὸ βιλαέτι καλὰ Καλάβρυτα. Καὶ ὅποιος μοῦ ἔκαμε τόση ἀπάτη καὶ ἐφέτο νὰ ἔνε στὸ ἐπιτίμιο ἀφορισμό».

§

«Ἦλθα ἐγὼ ὁ παπὰ Θανάσης εἰς χωρίον Σαφρά· Ἐν ἀρχῇ τῶν λέξεων τὸ ἔτος 1751.

§

«Ἐν ἔτει 1757, ἀπριλίου 26. Ἐμπατοικίασε ὁ Ἰωαννίκος τὸν Σαφρά γρόσια ἑκατὸν δέκα· καὶ ἔβαλε ξμένα στοιχητὸν πρὸς γρόσια ἐξήκοντα τὸν χρόνον καὶ τὴν ζωτροφὴν μου. Καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου μεθ' ἡμῶν. Γεώργιος ἱερεὺς μωραίτης ἐκ βιλαέτι Καλαβρυτου».

§

«176. Ἰουνίου 29. Ἦλθα ἐγὼ ὁ Ἀγάπιος ἱερομόναχος εἰς χωρίον Σαφρά· καὶ ἐστοιχίσθηκα εἰς τὸν παπὰ κύρ Ἰωαννίκιον. Καὶ ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ φυλάγῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ὅσους ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Ἀγάπιος ἱερομόναχος ἀπὸ Μωρέα, ναχιγὲ Καλάβρυτα»· δηλὰ δὴ τῷ 1760.

Μεταγράφω τὰ σημειώματα ταῦτα, καθὸ χρῆσιμα διὰ τὸ συμπέρασμα τὸ ἐξ αὐτῶν ἐξαγόμενον, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τοῦ Σαφρά κατὰ τὸ μέσον τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ἦτο πολὺς, ἀρχὼν πρὸς συντήρησιν δύο ἱερέων.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ περὶ Σαφρά λόγου προστίθεται ἡ εἰδησις ὅτι, ὁ ναὸς, ἀνεγερθεὶς καὶ πρὸ τοῦ 1830, ἐγκαινιάσθη τῷ 1776. Τὸ ἀντιμίνισιον αὐτοῦ εἶχε τὴν ἐξῆς ἐντυπον ἐπιγραφὴν· «Ἐπιτάφιον θεῖον καὶ ἱερὸν ἀκριβῶς καλλωπισθὲν καὶ τύφῳ ἐκδοθὲν, συνδρομῇ καὶ ἐπιστάσει κυρίου Συμεὼν ἀρχιμανδρίτου τοῦ Ἁγίου Τάφου | διὰ δαπάνης τῶν ἐντιμοτάτων κυρίων Δημητρίου Μίσιου ἐκ πόλεως Κοζένης, καὶ Γεωργίου Πούλιου ἐκ πόλεως Σιατίστης, παρ' αὐτῶν ἀφιερωθὲν σὺν τῷ χαλκογραφικῷ τύφῳ εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον | εἰς μνήμην τῶν γονέων αὐτῶν, εἰς τιμὴν δὲ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ μακαριωτάτου κυρίου Παρθενίου. 1772. Βιέννα. | Καὶ νῦν ἁγιασθὲν *αἰωστ'* εἰς θυσιαστήριον θεῖον, τοῦ ἐκτελεῖσθαι δι' αὐτοῦ τὴν ἱερὰν καὶ θεῖαν μυσταγωγίαν, παρὰ τοῦ *μητροπολίτου Οὐζιτζης καὶ Βαλιόβου κυρίου Ἰωακείμ ὁ ἐκ. Α. ΟΥ*

* τοῦ φύλλου, ὅχι τοῦ βιβλίου.

Τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον στοιχεῖον τῆς λέξεως ἠφανίσθησαν (Πάρου ; Νάξου ; Σάμου;)

§

Κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Σαφρὰν ἐξ Ἀγίου Στεφάνου εὗρίσκει εἰς τὸ μέσον ὁ διαβάτης καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμίσκου (Ἀγίου Μάμαντος;) παλαιὰν βυζαντινὴν γέφυραν, ἐκτεινομένην ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, φέρουσαν τέσσαρας ἀψίδας, ὧν αἱ δύο σώζουσιν (ἔσωζον) ἀμυδρὰ δυσδιακρίτων γραμμῶν ἴχνη, καὶ ἀμυδρότερα δικεφάλου αἵτου. Τετράκις διήλθον ὑπ' αὐτὴν τῷ 1892 ὅπως συμπεράνω ὅτι φέρει αὕτη ἡλικίαν τῶν χρόνων Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου

§

Ἀπὸ τοῦ Μικροῦ Τζεκμετζε πρὸς τὴν προτείνουσαν βαίνων ὁ παρατηρητὴς συναντᾷ χωρία καὶ κόμης ἢ τοποθεσίας ἐπιθαλασσίους μὲν τὰ Φλώρια, τὰ Γαλατάρια, τὸν Ἅγιον Στέφανον, μεσογείους δὲ τὸ Ζεφύριον, ἢ Σαφρὰν, τὸν Καλφὰν, τὰς Νηφας, τὸ Ἀβάσο, τὴν Δριπείαν, ἢ Γρύπαις, ἢ Τσιφοῦτ Μπουργὰς, τὸν Αἶπαν, καὶ Αἰτραις, ἑλληνικὰ πάντα πλὴν τοῦ Βίδος (Vidos), καὶ τῶν Τατσηλάρ=Πυροβοληταί=τουρκικοῦ καὶ τούτου, πλησιέστερον δὲ πρὸς τὰ τεῖχη τῆς Κπόλεως, ὡς πλησιάζουσιν αἱ Αἰτραι, ἢ Δριπεία, τὸ Ἀβάσο, οἱ Ἄγιοι Πάντες ὁ κοινότερον Ἀἰπάς.

Τὰ ΦΛΩΡΙΑ καὶ τὰ ΓΑΛΑΤΑΡΙΑ, καίμενα πλησιέστερα τὸ μὲν πρὸς τὸ δὲ, γνωστὰ ἦσαν εἰς τοὺς πάλαι βυζαντίους. Τὰ Γαλατάρια τὸ πρῶτον ἀναφέρονται κατὰ τὴν Η' ἑκατονταετηρίδα, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κορωνύμου, ὅτε, τῷ 767, νοεμβρίου 28, ἤθλησεν ὑπὲρ τῶν αἰγίων εἰκόνων ὁ νεομάρτυς Ἰωάννης «ὁ ἀπὸ Γαλαταρίων». Ἀνέγων τὴν λέξιν ἐν χειρογράφῳ Συναξαριστῇ, Νικόδημος ὁμοῦς ὁ ἀγορεύτης, ὁ τὸν ἐν λόγῳ Συναξαριστὴν ἀνασκοποῦσας, ἀνέγνω «λεγαταρίων», ἢ κακῶς ἀναγνοῦς, ἢ παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ λεγομένου Βασιλειανοῦ Μηνολογίου.

Κατὰ τὸ μέσον τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, τὰ Γαλατάρια καὶ τὰ Φλώρια, ἢ Φλωρίον, ἦσαν ἐπαύλεις, εἰς τὸν ἄρχοντα Νικόλαον τὸν ἐπὶ τῶν δεήσεως ἀνήκουσαι· λοιπὸν αὐτὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν βεβαίως εἰς τὰς τοποθεσίας ταύτας ἐποιοῦντο τὰ μεταστάσιμα αὐτῶν. Τὸ χωρίον Ἅγιος Στέφανος εἶχε κατοίκους περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος (Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη τ. Β' σ. 428), εἰκάτω δ' ὅτι καὶ τὰ δύο χωρίδια ταῦτα εἶχον Γράμματα Πατριαρχικὰ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος καλοῦσιν

αὐτὰ χωρία· οὐ ἔνεκα, Χρυσόγονός τις πλούσιος τοῦ Ἀγίου Στεφάνου κάτοικος φκοδόμησε τὸν εἰς τὰ Φλώρια ναόν, ἔχοντα καὶ ἱερέα, ἐπιμελούμενον τούτου τε καὶ τοῦ πλησίον ἀγιάσματος, τιμωμένου ἐπὶ τῇ ἀποδόσει τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως, 23 αὐγούστου. Μικρῶ πρὸ τοῦ 1730—ἴσως τῷ 1726 ἢ 27, Νικόδημος ὁ μητροπολίτης Δέρκων ἐπεμελήθη τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν εἰς τὰ Φλώρια καὶ τὰ Γαλατάρια ναῶν, δι' ἐξόδων τῶν εὐσεβῶν κατοίκων τῶν πέριξ χωρίων· ἐδαπανήθησαν ἐπὶ τούτῳ γρόσια 700, τριςχίλια χρυσᾶ περίπου σημερινὰ φράγκα, ἔκτος ἰσαρίθμων καὶ πλειόνων δαπανηθέντων διὰ τὴν ἀνέγερσιν καὶ τοῦ ἡρειπωμένου ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἱερεὺς τις ὅπως ἀθροίσῃ τὰς ἐλεημοσύνας τῶν εὐσεβῶν πρὸς τὴν τοῦ χρόνου ἐξόφλησιν.

Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τῶν Φλωρίων εὗρον τῷ 1892 ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον τοῦ Β' αἰῶνος. Ἐν Γαλαταρίοις εὗρον λεῖψανον ἐπιγραφῆς τῶν πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου χρόνων, ἀναφερομένης εἰς Οὐλπιανὸν τινὰ

ΥΛΠΙ
ΟΓΕΝΕ
ΙΤΕΝ

Ἀλλὰ τὸ θαυμασιώτερον πάντων τὸ καὶ τὴν εὐλάβειαν τῶν πιστῶν καὶ τῶν ἀπίστων τὴν προσοχὴν ἑλκύον, ἦτο τότε (τώρα;) μέγα ἀνάγλυφον μαρμαρίνον, παριστῶν δύο ἀγγέλους ἱσταμένους, κρατοῦντας στέφανον ἐγκλείοντα μορφὴν ὁμοίαν τῇ τῆς Θεοτόκου, καὶ κάτωθεν τῶν ἀγγέλων ἐπάλξεις φρουρίου. Ἡ τέχνη τοῦ ἀναγλύφου ἐφάρτη μοι ἀνεκτῇ, ἡ δὲ παράστασις, ἀναφερομένη πιθανῶς εἰς τινὰ πόλιν, παριστᾷ καὶ, κατὰ βυζαντινὴν ἐκδοχὴν, τὴν Θεομήτορα, περιέπουσαν τὰ τεῖχη τῆς θεοφρουρήτου τοῦ Κωνσταντίνου πόλεως. Τὴν τοιαύτην παράστασιν—ἀνευ τῆς παραιτήτου παραπομπῆς—ἀναφέρει καὶ Σπυρίδων ὁ Ζαμπέλιος ἐν «Βυζαντιναῖς Μελέταις» (σ. 143) γράφων· «Ἐξάλειψον δὲ καὶ τὰ βυζαντινὰ νομίσματα, ἀπὸ φέρουσα τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, στέφανον ἔχουσαν τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Πρὸ τριάνοντα πέντε ἐτῶν ἀνεσκάφη μικρὸν κοιμητήριον τῶν πρώτων βυζαντινῶν αἰώνων, καλῶς ἐκτισμένον, δεικνύον, ὅτι τὸ χωρίον εἶχε πληθυσμὸν πρὸ χιλίων καὶ περισσοτέρων ἐτῶν ἀρκετόν. Εἶδον αὐτὸ τῷ 1902, ἀλλὰ μετὰ δεκαοκτὼ ἔτη, μεταβάς εἰς τὸ χωρίον, εὗρον τὴν ἀτυχή βυζαντινὴν οἰκοδομὴν πλήρη βορβόρου.

Τῷ 1892 μέχρι τοῦ 1902, εἰς τὴν μικρὰν τοῦ χωρίου πλατεῖαν ἐβλέπομεν τὰ λείψανα τοῦ φρουρίου (κάστρου) τῶν Γαλαταρίων· γνωστὸν δὲ ὅτι τὰ πλεῖονα τῶν χωρίων τούτων εἶχον φρούρια.

Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι μοι ἔλεγον, πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὅτι πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων εἰς τὰ Γαλατάρια κατόικουν Ἰουδαῖοι.

§

Ἀπὸ τῶν χωριδίων τούτων ἀνῆλθον δις εἰς τὸ μέγα χωρίον Καλφάν, διελθὼν διὰ τῆς τοποθεσίας ΧΑΛΚΑΛΙ, ὅπου ἠγείρετο ἄλλοτε ἡ αὐτοκρατορικὴ Γεωργικὴ σχολή. Τὸ Χαλκαλί σήμερον ἀποτελεῖ σωρὸν ἐρειπίων, ἐνῶ, κατὰ τὰς ἀρχάς τῆς 19 ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἔλεγον οἱ περίοικοι, εἶχε διακοσίας δὴθεν οἰκίας. Πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐβλέπομεν ἐκεῖ μικρὸν τι καφτεῖον πρὸς ἀνάπαισιν τῶν κεκηκότων ὁδοιπόρων. Μεταξὺ καφτερίου καὶ κτιρίου γεωργικῆς σχολῆς ὑπῆρχεν ἡμικεχωρισμένον ἐν τῇ γῇ τὸ κάλυμμα λάρνακος μεγάλης, τοιοῦστί λεγομένης *Παπάς—Τὰς*—Πέτρα τοῦ ἱερέως· εἰς αὐτὴν ἀπέδιδον οἱ περίοικοι θαυμασίαν δύναμιν, θεραπεύουσιν τὰς ἀσθενείας τῶν κτηνῶν, αἵτινα περιέφερον τρις πέντε τῆς πέτρας. Δυστυχῶς, πρὸ 43 ἐτῶν ἐρευνήσας, οὐδὲν ἴχνος εὗρον τῶν ἡμιφθάρτων καὶ ὀδοναγνώστων βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν, ἃς ὁ ἀείμνηστος Πασπάτης εἶδε κατὰ τὸ 1876—77, μὴ θελήσας νὰ σώσῃ ταύτας δι' ἀντιγραφῆς.

§

Οὐ μακρὰν τοῦ Χαλκαλί σῶζονται τὰ λείψανα μεγάλου *λιθοκτιστοῦ περιβόλου*, οὗ ἐντὸς ὑπάρχουσιν ἕτερα λείψανα μικρᾶς οἰκοδομῆς. Αἱ πλευραὶ τῶν τοίχων τοῦ τετραπλεύρου οἰκοδομήματος ἔχουσι μῆκος ἑκατὸν περίπου μέτρων· ὁ Πασπάτης, ἴσως ἀπὸ τινων ἐπιπολαίων ἀκούσας περὶ λειψάνων τοιαύτης οἰκοδομῆς, ἔγραψεν, ὅτι ἦσαν ἐκεῖ φκοδομημένα ὑπὸ σουλτάνου τινὸς ἀνάκτορα· ἐπίσκεψς ὅμως ἀπλῇ πείθει πάντας, ὅτι τὸ λεγόμενον ἀνάκτορον θὰ φανῇ φέρον ἡλικίαν ἀρχαιότεραν καὶ τῆς 1Ε' καὶ τῆς 1Δ' ἑκατονταετηρίδος· θὰ φανῇ μᾶλλον τεῖχος, ἐρμνὰ μὲν τὰ θεμέλια φέρον, μικρὰν δὲ ἐγκλείον λιθοκτιστον οἰκοδομὴν,

ὅτι δ' αὕτη καὶ τὸ τεῖχος προεφύλαττε, κατὰ φόβους ἐπιδρομῶν, τοὺς κατοίκους μικρῶν χωρίων ἐγγὺς κειμένων.

§

Εἰς τὸν ΚΑΛΦΑΝ, τὸν ΚΑΡΦΑΝ τῶν βυζαντινῶν, οὐδὲν εἶδον ἀμείβον κόπους μου καὶ δαπάνας. Ἡ ὁροθετικὴ ἐπιγραφὴ ΚΑΤΗΝΗΣ ΟΡΙΑ, δοθεῖσα πρὸς διαφύλαξιν εἰς τινα λογίαν ἑλληνίδα (παρα)θερίζουσαν ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ, κατεστράφη, ἢ ἀπωλέσθη. Εὗρεθῃ εἰς τὴν τοποθεσίαν Πεντάντισα, δῆθεν Παντάνασσα, κειμένην μεταξὺ τοῦ σταφυλοπαραγωγοῦ Καλφᾶ καὶ τοῦ χωριδίου Γρύπες. Καὶ ἡ Πεντάνασσα ἦτο λείψανον ἀγιάσματος, ἐντὸς τετραπλεύρου τινὸς ὑπογείου λιθοκτίστου, οὐ ἐξωθεν μὲν ἐσώζετο κιονόκρανον ἀπεριττον μετὰ σταυροῦ βυζαντινοῦ, οὐδὲ μακρὰν δὲ λείψανα βυζαντινῆς δεξαμενῆς. Πρὸ 60—70 ἐτῶν ἐσώζοντο περὶ τῆς Πεν(αν)τάνασσας ἐσπαρμένα τεμάχια κιόνων καὶ κιονοκρανῶν. Τῷ 1892 εἶδον πλίνθους ἀπείρους καὶ σωροὺς πετρῶν.

Προσηγγίσαμεν εἰς «τῆς Γρύπες», ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸ θαυμάσιον τοῦτο χωρίον θ' ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς πολὺ, καλὸν κρίνω ἡμᾶς ἰδῶμεν τὰ πλησίον αὐτοῦ, πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς χωρία. Ὀλιγώτερον θ' ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς τὸ ΑΒΑΣΣΟ, ἢ Ἀβάσσοι, ἢ, κατὰ τινα σοφόν, *Καβάσσοι*. Εἰς τινα χρονογράφον βυζαντινὸν εὗρων «χώρον δρακῶν, οὗτω λεγόμενον *Κατασύρτας*—ἐγγύστα δὲ οἱ Κατασύρται *τῆς Πόλεως*» (Κεδρηνοῦ Β' σ. 288, 603. βλ. καὶ Γράμματικὸν Λέοντα), ἀλλοτέποτε ἐνόμισα μὴ μετέβαλε τοὺς Κατασύρτας ἢ ἐξηκονταετῆς ἐπικράτησις τῶν φράγκων εἰς Α-basso (βλ. τὸ βιβλίδιόν μου «Λίθους καὶ Κεράμια» σελ. 82). Εἰς αὐτὸ ἐξέδωκα τὸ σιγίλλιον περὶ τοῦ σχολείου τοῦ Ἀβάσσο, οὗ τῆς συστάσεως ἐπεμελήθη Γρηγόριος ὁ μητροπολίτης Δέρκων ἐπειδὴ δ' ὑπὸ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου διωρίσθησαν, ἐπὶ τῇ συστάσει τῆς σχολῆς (1819), ἔφοροι οἱ Δημήτριος Παπαρῥηγόπουλος, ὁ Θεοδοσίος Τζικαλιώτης, ὁ πασὰ Γεώργιος Χριστοδούλου, καὶ ὁ Μιχαὴλ Βασιλείου, δυνάμεθα ἡμᾶς φρονῶμεν, ὅτι καὶ οἱ τέσσαρες οὗτοι πρόκριτοι τοῦ Γένους παρεθέριζον εἰς Ἀβάσσο.

Ἀλλ' εἰς αὐτὸ μετέβη πολλάκις ὁ σουλτάνος Μαχμούτ, καὶ ἀπαξ, ὥς ἤκουσα, διενευκτέρευσε εἰς τινα μεγάλην ἑλληνικὴν οἰκίαν, ἣν εἶδον, ἔτι σωζομένην τῷ 1887. Εἰς αὐτήν, ἐν ποτήριον ὕδατος ψυχροῦ προσενεχθὲν τῷ Μαχμούτῃ τῷ 1833 παρήγαγεν ἀποτελέσματα εὐεργετικὰ διὰ τὰς περὶ κοινοῦτητας (ἰδὲ Ἀποσημειώματα Χρονογράφων ὑπὸ Μ. Ι. Γεδεών' σελ. 269—270).

Ἀνέγγων ἐν χειρογράφῳ Χρονικῷ Μολδαβίας, ὅτι τῷ 1749, Κωνσταντῖνος Ῥακοβίτσας ὁ τότε γενόμενος ἡγεμὼν Μολδαβίας, προήγαγεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ σλουτζιάρη τὸν «Φωτάκην, πατρικὸν τοῦ δούλου, ἐκ χωρίου Ἀβάς-κισι», εἰς ὃπερ ἔμενον, ὡς φαίνεται, καὶ ἡγεμόνες, ἐκείθεν ἀναχωρῶντες, ὡς ὁ Νικόλαος Μαυρογένης τῷ 1786, ἀπερχόμενος εἰς Βουκουρέστιον (Ὑψηλάντου Κομνηνοῦ Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σ. 646).

§

Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας τῷ πρὸς τὴν Πόλιν ὁδοιποροῦντι κεῖται τὸ χωρίον Ἀΐ-ΠΑΣ, τούτου δὲ τὸ ὄνομα ἐγίνωσκον οἱ κωνσταντινοπολίται παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος *Ἄγιοι Πάντες*. Πρὸ ἐξήντα πέντε ἐτῶν εἶδον κεφαλὴν ἀρχαιοτάτην, παριστῶσαν τὴν *Μέδοισαν*· εὐρέθη εἰς τὴν γῆν ἐν τινι ἀγρῷ, παρὰ τὸν Ἀἰπᾶν, δηλοῦσα συγκοκισμόν ἐκεῖ καὶ πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ χριστιανισμοῦ.

Εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀἰπᾶ, τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀγίων Πάντων, ἐσώζοντο (πρὸ τοῦ 1900), φθειρόμενα παρ' ἡμέραν. Ἐξ γράμματα παλαιᾶς ἐπιγραφῆς, μέγεθος ἔχοντα 10 ἑκατοστῶν γυλλικοῦ μέτρου, ταῦτα

ΤΕ ΠΑΡΟ

λείψανα βεβαίως ἐπιταφίας ἐπιγραφῆς Χαίρε—τε παρο—δῖται κλπ. Ἐξω δὲ τοῦ ναοῦ ἐσώζετο μικρὰ κινεστέρνα ἡμιεπίτομος, καὶ παρ' αὐτὴν εἶδος ἀγιάσματος, ἀνάμνησις θλιβερά ὁδολαγῶντιον παναρχαίου. Πρὸ αὐτοῦ ἀιέγγων ἡμίφθαρτον ἐπιτυμβίαν ὥσως ἐπιγραφὴν ἐπὶ μαρμαρῶν τετραουσιμένου ταύτην

PLEG HAD STI PAXI
 AH ED I EOSS STI PAXI
 NESIRIVS IMM SECYN
 F C

§

Ἦλθομεν εἰς τὸ ΤΣΙΦΟΥΤ-ΜΠΟΥΡΓΑΖ—Ἰουδαϊκὸν-πύργον, ἢ ΓΡΥΠΕΣ, τὴν παμπαλαίαν ΔΡΥΠΙΑΝ. Κεῖται σχεδὸν ἐν μέσῳ τῶν χω-

οριδίων Ἀἰπᾶ καὶ Ἀβάσου, ἢ Ἀβάς-κιοῖ, εἶχον δὲ καὶ τὰ τρία, πρὸ ἐξήντα πέντε ἐτῶν, ὅτε τὸ πρῶτον μετέβην εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῶν (1870), περὶ τὰς 75 οἰκίας, ἀνὰ 25 σχεδὸν ἑκαστον (ἢ ὀλιγωτέρας). Ἀρχαιότερον ἀναφέρεται ἡ Δρυπία.

Ὑπ' ὧν λάβωμεν δύο λόγους τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὧν ὁ μὲν φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν προσελθούσης, ἀκείθεν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἀραμένης καὶ προπεψμαμένης διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς *ἕως Δρυπίας, τοῦ μαρτυρίου ἀπέχοντος ἐννέα σημεῖα τῆς πόλεως*». Ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡ προσομιλία, παρούσης αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως πάσης, καὶ τῶν ἀρχόντων» — ὁ δὲ ταύτην «Τῇ ἐπισύσῃ ἡμέρᾳ, παραγενομένου τοῦ βασιλέως *ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπίᾳ*, καὶ πρὸ τῆς διαλέξεως ἀναχωρήσαντος, ἐλέχθη ἡ ὁμιλία μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τὴν ἐκείνου, πρὸς τὸ πλῆθος». Ἐκ τοῦ πρῶτον τῶν δύο τοῦ Χρυσοστόμου λόγων τούτων ἀποδεικνύεται πως τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινίου πόλεως ἕως τῆς Δρυπίας ἀνάγνωτε «Γυναῖκες ταμιευόμεναι καὶ κηροῦ μαλακώτεραι πρὸς τοὺς ἰσχυροτάτους τῶν ἀνδρῶν ἡμιλλῶντο τῇ προθυμίᾳ, μήκος ὁδοῦ τοσούτον βᾶδην ἀνύουσαι, οὐ γέαι μόνον, ἀλλὰ καὶ γεγρακνύται». Τῆς δὲ προκοπῆς ἰδέαν λαμβάνομεν ἀπὸ τῶν λόγων τούτων. «Οὕτως αἱ λαμπάδες αἱ διὰ τῆς νυκτός, αἱ πυκναὶ καὶ συνεχεῖς, μέχρι τοῦ μαρτυρίου τούτου διὰ παντός ἐκταθεῖσαι, πυρίνῳ ποταμοῦ φαντασίαν παρῆχον τοῖς ὁρῶσι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν νυκτί. Τῆς δὲ ἡμέρας φανείσης, ἕτεραι λαμπάδες πάλιν ἐφαίνοντο». Ταῦτα γίνονται ἐν ἀρχῇ τῆς Ε', εἰ οὐχὶ ἐν τέλει τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος (Πατρολογίας ἑλλην. τοῦ Migne, τόμου 66, στήλῃ 467, 469, 470, 473 κ. ἐξῆς).

Οὔνοι καὶ σλαῦοι, τῷ 559, ἐξημίωσαν τὴν Δρυπίαν, ἐξανδραποδίσαντες τοὺς κατοίκους αὐτῆς· ἐπῆλθον δὲ οἱ βάρβαροι μέχρι τῶν χωρίων τούτων, εὐρόντες ἐνδεᾶ σεισμῶν καταπεπτοκότα μέρη τινὰ τοῦ Ἀναστασιακοῦ τεύχους (Θεοφ. Α' σ. 360).

Μνεῖαν ὑπάρξεως ἑλλήνων κατοίκων κατὰ τὴν Η', ἢ τὴν Θ' ἴσως ἑκατονταετηρίδα χορηγεῖ ἡμῖν τὸ θαυμάσιον ἐπιτύμβιον ἐπιγράμμα, ὅπερ, ἀπνέον ἑλληνισμόν ἀκραιφνῆ, παρατίθημι καὶ πάλιν ἐνταῦθα

Σωφρονία τλήμων, πανάωριος ἐνθάδε κεῖται,

Ἀδριανῶ γενέτῃ πένθος ἀναψαμένη.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τοῦ ἐπιγράμματος, ὅκτῳ κατέχοντος στίχους, ὅρα εἰς τὸ βιβλίον μου «Λίθους καὶ Κεράμια» σελ. 88, τῷ 1893 συμπληρωθέντι τότε ὀλιγίστας εἰδήσεις εἶχον ἀδροῖσαι ἀπὸ συγγραφῶν βυζαντινῶν·

ἡ δὲ τελευταία μνεῖα ἀναφέρεται εἰς τὴν βασιλείαν Ἀνδρονίκου

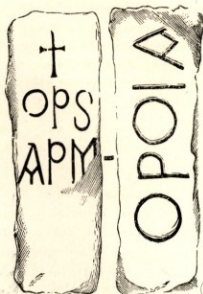
Παλαιολόγου, καὶ ταύτην ὀφείλομεν εἰς τὸν Παχυμέρη (τ. Β' σ. 279 καὶ 406). Κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, τῷ 1299, κατὰ φεβρουάριον, μετέβη εἰς τὴν Δρυϊάν ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ἵνα διαμείνῃ τινὰς ἡμέρας. Μετὰ σχεδὸν ἑξ ἑτη, τῇ 24 ἰανουαρίου 1305, συνάντησις ἐγένετο τοῦ 'Ανδρονίκου μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ συμβασιλέως αὐτοῦ, εἰς τὴν Δρυϊάν.

Ἡ παλαιότερα τοῦ ναοῦ εἰκὼν φέρει χρόνον γραφῆς τὸ ἔτος 1798 (δεκεμβρίου 3), δηλοῖ δ' ὅτι «οἱ καπέλοι καὶ ἡ μουτζήδες Κουμκαποῦ» ἀφίερωσαν αὐτὴν εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον εἰς τῆς Γερῦπες. Ἀλλ' ὁ ναὸς ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ τιμίου Προδρομοῦ, καὶ ἐπανηγύριζε τὴν 29 αὐγούστου. Καὶ ἐν τούτοις εὐρέθη, τῷ 1833, ἐπιγραφή, σωζομένη καὶ τῷ 1902, δηλοῦσα ὅτι

† ὁ πάνσεπτος οὗτος ναὸς
τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀν
φκοδόμητο ἐκ βάθρων ἐπὶ τῆς
πατριαρχείας κυροῦ Παΐσιου
διὰ συνδρομῆς καὶ βοηθείας
τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων
χριστιανῶν ἀγμνησθῆναι Κύριος
ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. "Ε-
τος ΑΨΛ'. Ἰουλίου ιε'.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐκκλησίαι τινὲς τῆς Κπόλεως ἀνφκοδομήθησαν ἐν ἔτει 1730, ὑποθέτω μὴ ἡ ἐπιγραφή ἰδιᾶζε εἰς τὸν ἐν 'Αραμπατζῆ-μεηδᾶν (ἐντὸς τῶν τειχῶν) ναὸν τῆς Θεοτόκου, λιπόντα τὸ ζῆν, ὥς φρονῶ, πρὸ τοῦ 1800. Συνήθως δὲ μετεκομίζοντο καὶ ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἑξ ἑτέρων μερῶν εἰς ἄλλα πλίνθοι καὶ πέτραι, καὶ ἐγγράφα μάρμαρα.

Ἐντὸς τῆς Δρυϊας εἶδον πρὸ ἐτῶν τεμάχιον μαρμάρου τετράπλευρον, δεικνύον τὰ ὄρια (ὄρους) χωρίου τινὸς, οὗ τὸ ὄνομα εἶχε πρῶτον γράμμα τὸ Α. Παρὰθῆτω τὸ τεμάχιον

Ἐξω τοῦ ναοῦ ἐνετείχισαν ἀνάγλυφον παριστῶν ὄψμαῖον πολεμιστήν, φέρον κάτωθεν γραμμάτων καὶ λέξεων ἀνεομνηνέτων γραμμάς τινας, ὧν παρατίθεται ἐνταῦθα τὸ ὁμοίωμα.

§

'Απὸ τῶν χωριδίων τούτων καταβαίνοντες πρὸς τοὺς παραλίους συν-
οικισμοὺς συναντῶμεν ἄλλο μικρὸν χωρίον, οὗ τὸ ὄνομα ἀναφέρει Θεο-
φάνης ὁ χρονογράφος (Α', 360): τὸ χωρίδιον ἐλέγετο τότε, καθὼς καὶ σή-
μερον — *ἐὰν ὑπάρχη* — ΝΥΜΦΑΙ, *Νύφες* κοινῶς. Τῷ 559 ὁ πληθυσμὸς
αὐτοῦ ἐξηνδραποδίσθη ὑπὸ τῶν οὖνων καὶ σλαύων, ἀλλ' εἶχε πάντοτε
καθὼς καὶ πάντα τὰ θρησκὰ πολίσματα, πληθυσμὸν, ὑφιστάμενον τὰς ἐπη-
ρεΐας ἀνθρωπίνων κακουργιῶν καὶ φυσικῶν ἀτυχημάτων.

Πρὸ ἐξήντα ἐτῶν ἀνευρέθησαν λείψανα βυζαντινοῦ μεγάλου ναοῦ,
ἐπὶ δέ τις ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ μαρμάρων εἶδον μονόγραμμα στοιχείων τριῶν
ΤΡΥ, σημαῖνον βεβαίως Τρύφωνος ἁγίου ναόν. Εὐρέθη δὲ καὶ μάρμαρον
ἐν τῷ ναῷ, φέρον ἀνάγλυφον μέγαν ἐντὸς κύκλου σταυρὸν, καὶ πέριξ αὐ-
τοῦ, ἐντὸς τεσσάρων μικρῶν κύκλων ἐν μονογράμμασι τὰς λέξεις Κύριε—
βοήθει—τῆς δούλης σου—Μαρίας· αὕτη δ' ἦν ἡ κτιτόρισα τοῦ ναοῦ, ζή-
σασα μετὰ τὴν Η' ἰσως ἑκατονταετηρίδα. Πανορθοῦντο τῶν μονογραμ-
μάτων παρῆνθα ἐν 136 σελίδι τοῦ «Βυζαντινοῦ Ἑορτολογίου» μου, ὅπου
ἔρριψα τὴν ὑπόνοιαν μήπως ἢ τὸ χωρίον αἱ *Μεγάλαι Νύμφαι* τοῦ Συνα-
ξαριστοῦ.

οὗτος εἰς τὴν 24 ἰουλίου, μνήμην ἀναγράφων Χρηστίνης μάρτυρος,
παρασημειοί: «ἡ σύναξις ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ αὐτῆς μαρτυρίῳ, τῷ ὄντι ἐν τῷ
νέῳ παλατίῳ, καὶ ἐν Νύμφαις ταῖς *Μεγαλαῖς*» κτλ. Ἀτυχῶς τὸ χωρίον
Νύμφας ὁ Θεοφάνης γράφει χωρὶς ἐτέρου τινὸς ὀνόματος.

§

'Απὸ Νυμφῶν δρόμος ἀναμέσον ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων φέρεται εἰς τὸ
Μακροχώριον, τὴν παρὰ βυζαντινοῖς ΑΦΑΜΕΙΑΝ, ὡς αὐτὴν γράφει
Νικήτας ὁ Χωνιάτης· ἀλλ' ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας
Εὐθυμίου τοῦ πατριάρχου βιογράφος ΑΠΑΜΕΙΑΝ γράφει (Vita Euthymii
ἐπιμειβία De Boor, ἐν Βερολίνῳ, 1888, σ. 1)*. Παρὰ Καντακουζηνῷ ἀνα-
φέρεται ὅτι εἶχε παλιόντιον ἢ Ἀπάμεια.. *Ἦτο δὲ τετειχισμένη ἐπιμελῶς
ὑπὸ τῶν φράγκων κατακτητῶν τῆς Κωνσταντινοπόλεως· μετὰ τὸ 1261
φαίνεται ὅτι τὰ ὀχυρώματα αὐτῆς ὑπέστησαν φθοράς, ὁ δὲ Καντακουζι-
νὸς, αὐτὸς ἐτείχισεν ὀχυρώσας τὴν Ἀπάμειαν, τῷ 1345 (Παχυμέρης Α'

* τὴν βιογραφίαν ταύτην, πολύτιμον ἱστορικὸν μνημεῖον, ἀνευρεν ὁ ἀείμνηστος
φίλος μου G. Hirschfeld ὁ ἐλληνιστής.

σ. 110. Κιντακ. Β', σ. 518). "Εκτοτε οὐδεμίαν μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κπό-
λεως μαρτυρίαν γινώσκω.

"Η στήλη τοῦ Αἰθερίου, κατὰ τὴν ἐν εἰς ἐμὲ γενομένη γνωστῇ, ἀνα-
φέρει οἰκοδομὰς καὶ κτήματα, οὐχὶ δὲ "Απάμειαν ἔχει δὲ οὕτω, διὰ κα-
φαλαιωδῶν γραμμάτων

† "Οροι διορίζον
τες τὰ δίκαια τοῦ
"Ορφανοτροφίου,
καὶ Αἰθερίου τοῦ
ἐνδοξοῦ κουράτορ
τῶν ἐμφυτευθέν
των αὐτῶ τόπων †

"Η ὑπόθεσις ἀνατρέπει εἰς τὸ μέσον τῆς ΣΤ' ἐκατονταετηρίδος, ἐπὶ
τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Οἱ «Λίθοι καὶ Κεράμια» (σ. ρξστ') σημειοῦ-
σιν ὅτι ὁ Αἰθέριος ἦτο συγκλητικὸς, ἦτο καὶ κουράτωρ (κεχαγιάς τοιρκι-
στὶ) τῆς "Αντιόχου οἰκίας, ἀλλὰ καὶ ταραχὰς ὑπενεργῶν κατὰ τῶν καθε-
στῶτων, τῷ 566 ἢ 567, ἀποδειχθεὶς συνωμοτῶν κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ αὐτο-
κράτορος Ἰουστίνου Β', κατεδικάσθη εἰς θάνατον*.

Τοῦ ἀναφερομένου "Ορφανοτροφίου ἀκαθόριστος μένει εἰς τὴν ἐπι-
γραφὴν ἡ τοποθεσία· ἀλλὰ τὸ ἔγγραφον μέγαρον εὐρέθη εἰς τὸν κήπον
Ζαχαριάδου κατὰ τινὰς ἐσκαφὰς χωμάτων, ὃ δὲ κήπος ἀπέχει τῆς "Α-
παμείας (Μακροχωρίου) σχεδὸν τέταρτον ὥρας διὰ τὸν περὶ ἡ μεταβαίνοντα
ἀπὸ "Απαμείας εἰς "Ἄγιον Στέφανον. "Εκεῖτο πρὸ χιλιῶν ἐτῶν τὸ
Μακροχώριον ἔκει, ὅπου σήμερον; "Εν μέσῳ τῆς κομποπόλεως, πρὸ τῆς
οἰκίας Ἰωάννου Βόλτου, ἐδεικνύντο λείψανα τῶν τοίχων τοῦ μεγάλου
καὶ περιωνύμου ναοῦ τοῦ "Εβδόμου. "Ο τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» συγ-
γραφεὺς Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος φαίνεται πως ὥθων τὴν "Απάμειαν
πρὸς τὰ μέρη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὑφασματοποιείου (Μπασμά-χανέ), ᾧ
κατηκολούθησε καὶ ὁ Μηλιαράκης (Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νι-
καίας καὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς "Ηπείρου, σ. 553. Εἰς τὸ βιβλίον καὶ
τινες ἀνακρίβειαι δυνατόν 'να εὐρεθῶσι· τὸ "Ρήγιον ὀνομάζει κομποπολιν
(σ. 590), ἀγνοῶν ὅτι εἶχεν 20 οἰκίας, καὶ γράφει Κλουτσονκ-Ἰκμετζέ).
"Ενώπιον ἀποριῶν καὶ διαστροφῶν ὁ γράφων τὰ παρόντα σημειοῖ ὅτι τὰ
ἐρεῖπια τοῦ φρουρίου τῆς "Απαμείας παρατηροῦνται ἐντὸς τῆς κομποπό-
λεως ταύτης.

* ἐν Λίθοις καὶ Κεραμίσις ἀναφέρονται αἱ παραπομπαί, εἰς Μαλαλάν, Εὐδά-
γχιον, Εὐδοκίαν, Θεοφάνη, Σιμοκάτην, καὶ Κεδρηόν.

Μεταξὺ τῆς Ἀπαμείας καὶ τῶν Γαλαταρίων κεῖται τὸ μέγα χωρίον ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. Εἰς αὐτὸν ἀπέβησαν οἱ κατακτηταὶ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν σταυροφόροι τῇ 23 ἰουνίου 1203, ὅτε ἡγουμενεῖον, ἢ, τὸ καθ' ἡμᾶς, πρωτοπαπαδικίον (abbaye) ὀνομάζει εἰς τὴν Κουγκέσταν αὐτοῦ ὁ Ville Hardouin. Ἐπὶ τάφον τινὸς Γεωργίου υἱοῦ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας ἐπιγραφή τοῦ 1686 κατ' οὐδὲν προάγει τὰς ἡμετέρας ἐρεῖνας· ἤδη γινώσκομεν ὅτι Παρθένιος Δ' ὁ Μογιλάλος (Χομχούμης) σὺν τῇ συνόδῳ αὐτοῦ, κατὰ ἱανουάριον τοῦ 1669, ὀνομάζει χωρίον τὸν Ἅγιον Στέφανον, ἀποσπῶν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς διοικήσεως τοῦ μητροπολίτου Δέρκων καὶ ὑποτάσσων τῇ κηδεμονίᾳ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κπόλεως. Ὑποθέτω ὅτι παρεθέρχον ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ καὶ τότε λογάδες τοῦ Γένους καὶ ἐπιφανεῖς ὁρθόδοξοι. Ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΗ', εἰ οὐχὶ ἐν τέλει τῇ ΙΖ', εἶχεν ιδιόκτητον ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ μέγαρον ὁ δυστυχὴς ἡγεμὼν Βλαχίας Κωνσταντῖνος Μπασαράμπας Μπραγκοβάνος (Ὑψηλάντου Τὰ μετὰ τὴν ἁλώσειν· σ. 294 καὶ 296).

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν Κωνσταντῖνον πόλιν, καὶ ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Ἑπταπυργίου, ἔξωθεν τῶν θαλάσσιων, ἢ χερσαίων τειχῶν, ἀνερχόμενοι, ἀλλ' οὐδαμοῦ παραμένοντες, φθάνομεν εἰς τὴν πύλην Ἀδριανοπόλεως, ἢ Μυριάνδρου, καὶ κατὰ τὸν Α. Mordtmann τὸν ἱατρόν, Χαρισίου πύλην. Ἐξ αὐτῆς ἐξερχόμεθα πρὸς τὰ μικρὰ χωρία, περὶ ὧν ἔγραφα ἄνω. Ὁ εἰς καὶ μόνος δρόμος, ἔξω τῆς πύλης, διχαζόμενος εὐθὺς ὁδηγεῖ διὰ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος εἰς τὸ χωρίον ΛΙΤΡΑΣ (Λύτρας·), διὰ δὲ τοῦ δεξιοῦ εἰς ΤΟΠΤΣΗΛΑΡ. Εἰς αὐτὸ φθάνομεν περὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν, εἰς τὰς Λίτρας μετὰ μίαν ὥραν καὶ ἐν τέταρτον.

Ἐν Λίτραις οὐδεμίαν οὐδ' ἐπὶ πέτρας εὑρον μαρτυρίαν, οὐδ' ἐπὶ χάρτου, φωτίζουσιν ἡμᾶς περὶ τοῦ παρελθόντος αὐτῶν. Παράδοσις ὑπάρχει παρὰ τοῖς καλαῖοις κωνσταντινοπολίταις, ὅτι αἱ Λίτραι συνφύκησαν ὑπὸ ἀθηγγάνων, προσελθόντων εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ βαθμηδὸν ἐξελληνισθέντων πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως μετόικουν κατὰ τὸ θέρος εἰς τὸ χωρίον, ὧς εὐάερον· ἀλλ' ἦτο τὸ ταλαίπωρον ξηρόν, ἀνικμον, ἐστερημένον ὕδατος ἐπαρκοῦς. Ἀπ' αὐτοῦ ἀπείχον ἀνὰ ἡμίσειαν ὥραν τὸ μὲν τοῦ δὲ τὰ χωρία, περὶ ὧν ἔγραφα ἄνω.

Ὁ δεξιὸς τοῦ διχαζομένου δρόμου βραχίον ἀγει ἡμᾶς εἰς **Τοπτηλὰρ** = **Πυροβολητάς**. Πρὸ τοῦ 1860 ἐπὶ σειρὰν μακρὰν ἐτῶν, εἶχεν ἡ τοποθεσία αὕτη πολλοὺς—περὶ τοὺς δεκαπέντε—ἀνεμομύλους, ιδιοκτησίας ἐλ-

λήνων, διαμενόντων ἢ εἰς τὰ ἐκεῖ πανδοχεῖα, ἢ εἰς τὴν ἐντὸς τῆς Μυριάνδρου πύλης (Ἐῖρνε-καπὺ) συνοικίαν, τὴν ἔχουσαν ναὸν ἁγίου Γεωργίου. Ὁ λατὸς Mordtmann εἰς τι μέρος τοῦ λαμπροῦ συγγραμματος αὐτοῦ *Esquisse topographique de Constantinople* υποθέτει—δὴλα δὴ γράφει μετ' ἐνδοιασμοῦ, μήπως ὥσιν αἱ Λίτραι αἱ παλαιαὶ παρὰ βυζαντινοῖς ΑΡΕΤΑΙ. Τὸν τόπον τῶν Ἀρετῶν κατέχει τὸ Τοπτηλάρ. Ὁ λαμβάνων ὑπὸ σπουδὴν τὴν Ἄγναν Κομνηνὴν εὐρίσκει τὴν περιγραφὴν ταύτην τοῦ λόφου τῶν Ἀρετῶν, ὅτι «ὕπερχειμενος μὲν τῆς πεδιάδος, καὶ τοῖς κάτωθεν ἱσταμένοις καὶ πρὸς τοῦτον ὀρῶσιν εἰς λοφίαν ἀνατεινόμενος, καὶ τὴν ἐτέραν μὲν πλευρὰν πρὸς θάλασσαν ἀπονεύων, κατὰ δὲ τὴν ἐτέραν πρὸς τὸ Βυζάντιον, ταῖς δὲ γε λοιπαῖς δύο πρὸς ἄρκτον καὶ δύσιν παντὶ ἀνέμφα καταπνεόμενος, **διδιδὲς ὕδωρ καὶ πότιμον ἔχων ῥέον ἀεὶ**, φνιτῶν δὲ καὶ δένδρων παντάπασιν ἀμοιρῶν» (Ἄγνα Ἀ' σ. 117). Ὁ μεταβάς εἰς ἐπισκεψιν τῶν Λιτρῶν, κατέμαθε βεβαίως ὅτι τὸ χωρίον διακρίνεται ἐπὶ λιψυδρία, θάλασσα δὲ ἀόρατος ἐξ αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ Τοπτηλάρ βλέπει τις θάλασσαν, τὸν ποταμὸν Κύδαριν (Σιλιχιάρ). Εἰς τὸν λόφον τῶν Ἀρετῶν ὁ αὐτοκρατὴρ Ῥωμανὸς ὁ Διογένης, μεταξὺ τῶν 1068-70, ὠκοδόμησεν εὐπρεπὲς ἀνάκτορον, εἰς αὐτὸ δὲ κατ' ἀποβλήον τοῦ 1081 διέμεναν οἱ Κομνηνοί, πρὸς τὴν κατάληξιν τῆς Κόλλεως ἐτοιμασθέντες. Τεμάχια πλίνθων ἐγγράφων εἶδον πολλὰ, καὶ μαρμαρῶν μετὰ σταυρῶν, καὶ τόξα καὶ παραστάτας παραθύρων. Ἦσαν πάντα μάρτυρες σιγηλοὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ ἀνακτοροῦ, καὶ ναοῦ. Οὐδὲν τοιοῦτον εὗρομεν ἐν Λίτραις.

§

Ἀπὸ τῶν Ἀρετῶν καταβαίνει τις εὐκόλως ἐντὸς ὥρας τὸ πολὺ, εἰς τὸ ΚΙΟΤΣΟΥΚ—ΚΙΟΙ, δὴλα δὴ **Μικρὸν χωρίον**, ὡς αὖτε τὰ λοιπὰ, αἵτινα ἐπεσκέφθημεν, ἦσαν μεγάλα. Εὗρον οἰκίας 25 καὶ εἰς αὐτὸ, καὶ μέγαρόν τι εὐρύχωρον, κτισθὲν πρὸ τοῦ 1870 ὑπὸ τοῦ ἡπειρωτοῦ τραπεζίτου Χρηστάκη Ζωγράφου, εὐεργετήσαντος καὶ τὸν ναὸν τοῦ χωρίου, καὶ τὴν μικρὰν αὐτοῦ σχολήν.

Ὁ ναὸς ἀριθμεῖ τελευταίαν οἰκοδομήν τὴν τοῦ 1835, ἀλλὰ καὶ τῆς προγενεστέρης· ἐσώζετο τῷ 1891 μνημεῖον ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ

† Ὁ πάνσεπτος οὗτος ναὸς ἀνεκαίνισθη δι' ἀναλωμάτων τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου κυρ Σαμουὴλ ἔτος αψνθ', μαρτίφ η'

Π: Β: ΚΦ: Π: ΓΚ: Γ: Χ: ΕΠ:

Οὐδὲν εἶδον ἐν τῷ ναῷ μνημεῖον παλαιῶν χριστιανικῆς τέχνης· αἱ παλαιότεραι εἰκόνες ἐγράφησαν, τινὲς μὲν μικρῷ μετὰ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκα-

τονταετηρίδος, ἄλλαι περὶ τὰ 1805—6, καὶ τῷ 1835. Τὸ ἀντιμίνσιον ἦτον ἐκ τῶν λεγομένων ἀγιοταφιτικῶν: Ἀβραμίου Ἱεροσολύμων. Ἡ ἱερατικὴ ζώνη (λειτουργικὴ) ἔφερε κεντητὸν, μόλις διακρινόμενον, τὸ ἔτος 1819.

Εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ χωρίου δεκάλεπτον ἐγίνοντο ἀνασκαφαὶ ἀπὸ τοῦ 1888—1892, νομίζω ὑπὸ ἰδιωτῶν. Ἡμῖς μέτρον μόλις ὑπὸ τὴν γῆν εὗρέθη ψηφροθέτημα, οὐ τὸ μήκος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν 4 καὶ 90 γαλλικοῦ μέτρου. Μεσημβρινώτερον τοῦ μέρους τούτου, παλαιότερα τις ἐκσκαφὴ γενομένη ἀπεκάλυπεν, εἰς βάθος σχεδὸν δύο μέτρων, λείψανον τοίχου πλάτος 90 ἑκατοστῶν, καὶ στηλοβάτην τέχνης ἑλεεινῆς.

§

Εἰς πάντα τὰ μέρη ταῦτα μετέβην πολλάκις—ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1902, καὶ ἐνθ' τῶν ἐλληνικῶν χριστιανικῶν χοινοτήτων ἢ καθόλου σύστασις ἡλαττοῦτο μαραιομένη, τῶν τουρκικῶν ἀνέθαλλε πληθυνομένη. Τὸ ἑλεεινὸν τουρκικὸν χωρίον Βίδος (προφέρεται Vidoss) ἴσως ἔμεινε πτωχικόν, οἷον εἶδον πρὸ 65 ἐτῶν ἄλλὰ τὸ Τοπτηλάρ καὶ τὸ ἡμίσειαν ὥραν ἐνδότερον Μπουνά-κισι (χωρίον τῶν ἐκ Βοσνίας) ἀνεπτύχθησαν μέχρι τοῦ 1908 εἰς συστάδας, οὕτως εἰπεῖν, εὐμόρφων μικρῶν ἐπαύλεων. Ἦτο δυνατόν ν' ἀνεπτυχθῶσι καὶ τὰ ἐλληνικά χωρία, ἀλλ' ἦσαν οἱ διοικοῦντες αὐτὰ παναθλιώτατοι. Μέχρι τοῦ 1885, ὅτε κατεστράφησαν κατὰ τὸ ἡμῖς ἐκ πυρκαϊᾶς, αἱ Λίτραι εἰσέπραττον κατ' ἔτος ἀπὸ τοῦ καπηλείου αὐτῶν, κτήματος τοῦ ναοῦ (ἁγίου Γεωργίου), λίρας χρυσᾶς τουρκικᾶς 400, ὑπὲρ τὰς 9,000 φράγκων χρυσῶν. Ἐξωδεύοντο δὲ, καθὼς ἔμαθον, πρὸς συντήρησιν τοῦ ναοῦ 15—20. Εἰς τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου 48, κανδηλάπτου 12, καὶ ἴσως ἐλάμβανε καὶ ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου—ἴσως 20, ἐν ὧν 100. Καὶ ἐν ταῦτοις τῷ 1888 παρετήρησα εἰς τὸ ἱερατικὸν φαινόλιον ὀπὴν εὐμεγέθη, προελθοῦσαν ἐξ ἀνθρακος ἀνημμένου. Ἐξ ἐνὸς τελετουργικοῦ βιβλίου—νομίζω Παρακλητικῆς—ἔλειπον 4 σελίδες, καὶ οὐδὲ ἐσκέφθησαν νὰ μεταγράψωσιν αὐτὰς ἐξ ἄλλου βιβλίου. Ἦκουσα δὲ, ἐρωτήσας περὶ τῶν περισσευμάτων, ὅτι δίδονται εἰς τούρκους ἀνακριτὰς ὁπόταν *συμβαίνει νὰ μαχαίρωθουν, ἢ νὰ δαρθοῦν κατόπιν μέθης, ἢ ἐάν ποτε πέριξ τῶν Διερῶν εὐρέθῃ τις πληγωμένος*: δηλὰ δὴ κατέβαλλε τὸ τοῦ ναοῦ ταμεῖον τὰ χρηματικά πρὸς τιμα μεθυσμένων, ἀτασθάλων καὶ πρελλῶν λιτρηνῶν. Εἶχον δ' αἱ Λίτραι 110—115 οἰκογενείας· ὁ Σαφράς περὶ τὰς 70—ὁ Καλφάς 160, ἢ καθ' ἑτέραν (ἰδιωτικὴν πάνποτε) πληροφορίαν 200. Ἀλλ' ἐκ τῶν 200, ἢ τῶν 160 τούτων τὸ μὲν ἐν τέταρτον ἔμαθον τῷ 1887 ὄντας στείρους, τὸ δὲ τέταρτον χήρους. Καὶ Καλφάς καὶ Σαφράς εἶχον ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑκαστος κτημάτων (δύο παντοιοπωλείων καὶ ἐνὸς κουρείου) λίρας τουρκικᾶς 200 χρυσᾶς ἐτησίως· ἐξώδευε δὲ ἑκατέρω τῶν ἐλληνικῶν

τούτων κοινοτήτων εἰς ἐπιμίσθιον ἱερῶς, εἰς μισθὸν διδασκάλου, εἰς μισθὸν κανδηλάπτου ὅσα καὶ αἱ Λίτραι. Σημειωτέον ὅτι συνήθως ὁ διδάσκαλος ἦτο καὶ ἱεροφύλιτης, ὥς ὁ κανδηλάπτης ἦτο παιδονόμος. "Εμαθον δ' ὅτι τὰ ταμεῖα τῶν ναῶν ἐχορήγουν καὶ εἰς τὸν μικτάρην (ἢ σφραγιδοφύλακα;) τοῦ χωρίου μισθὸν ὀλίγον ἢ πολὺν: ὑποθέσατε λίρας 200 τὸ πολὺ κατ' ἔτος· αἱ λοιπαὶ ἐχάνοντο.

"Υποβάλλοντες ἀπολογισμοὺς, κρατοῦντες ἢ ὄχι κατὰστικα ἀκριβῆ, ἢ ἡμακριβῆ, προσόδων καὶ δαπανῶν πρόκριτοι καὶ κάτοικοι, καὶ πάροιχοι, καὶ ἄποικοι ἐπετέλουν τὸ πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὸ πρὸς τὴν ἐθνικότητα καθήκον, καθὼς ἀντελαμβάνοντο αὐτοῦ, *συζυμώνοντες τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν μετὰ τῆς κοινοικῆς ὑποστάσεως.*

§

Τα ταλαίπωρα χωρία εἶδον ἡμέρας ἐπιφανεῖς: ἀναδρόμεις, ἐπισκέψεις μεταστάσιμα αὐτοκρατόρων, θριάμβους αὐτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ στρατηγῶν, αὐτοκρατειρῶν καὶ μοναρχῶν προσκυνηματα εἰς ναοὺς, οὓς ἐδόξασεν ἡ εὐλογητρία τοῦ ἱεροῦ Χριστοστόμου. Ἀλλὰ καὶ πολὺ συνεχῶς, μάλιστα κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος εἶδον τὰς ἱερὰς πορείας εἰς τὰς «συνάξεις» ἱερῶν ναῶν καὶ μονῶν. Παραθέτω συνάξεων ψιλὴν ἀναγραφὴν.

ΣΥΝΑΞΕΙΣ Εἰς ΧΩΡΟΥΣ ΘΡΑΚΩΟΥΣ

ἔξω τῆς Κωνσταντινίου πόλεως

Ἰανουαρίου 7, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Προδρόμου εἰς τὸ "Εβδομον καὶ εἰς τὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Λοφάδ, ἔξω τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ (Τὸπ-καποῦ)—8, εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τῆς Πηγῆς—13, εἰς τὸν Ἁγιον Στρατόνικον εἰς τὸ Ῥήγιον—καὶ διὰ τὴν μνήμην ἐγκαινίων, εἰς τὸν ναὸν τοῦ προφήτου Ἠλίου τῆς μονῆς τοῦ Βαθέως Ῥύακος, ἔξω τῶν τειχῶν—14, ἐπὶ μνήμῃ Στεφάνου κτίτορος τοῦ Χηνολάκκου, εἰς τὴν μονὴν ταύτην, ἔξω τῶν τειχῶν (Ἡ 14 κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς Μ. Ἐκκλησίας παρὰ Δημητρεῖσκη)—23, ἐπὶ μνήμῃ Κλήμεντος, εἰς τὰ Εὐδοξίου (κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου ὑπερθεῖν τοῦ Μεγ. Ῥεύματος)—26, λιτὴ εἰς τὸν Κάμπον, ἄνω τοῦ Μικροχωρίου, ἐπὶ μνήμῃ σεισμοῦ τῆς 26 Ἰανουαρίου 449, ἢ 450.

Φεβρουαρίου 5, εἰς τὸν ναὸν Ἀγάθης μάρτυρος, ἄνω τοῦ Μακροχωρίου—17, ἐπὶ μνήμῃ Θεοδώρου Τήρωνος, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βαθέως Ῥύακος, ἵσω; εἰς τὸ Τσομπάν-ἀγίασμασι τῆς σήμερον—καὶ εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ, παρὰ τὸ Κοσμίδιον (Ἐγιούπ).

Μαρτίου 6, εἰς τὸν ναὸν τῶν ἐν Ἀμορίφ 42 μαρτύρων ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Πηγῶν, ἢ Πηγῆς—11, ἐπὶ τῇ ἀνακομδῇ Ἐπιμάχου μάρτυρος, εἰς τὸν ναὸν ἁγίου Στρατονίκου, εἰς τὸ Δέκατον (Κιζουτσούκ—Τσεκμετζέ).

Ἀπριλίου 11, ἐπὶ μνήμῃ μάρτυρος Ἀντίπα, αὐτόθι πάλιν.

Μαΐου 4, ἐπὶ μνήμῃ Προβού, Ταράχου, Ἀνδρονίκου, εἰς τὸν ναὸν αὐτῶν, πλησίον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς—8, ἐπὶ μνήμῃ Ἰωάννου Θεολόγου, εἰς τὸ Ἑβδομον (πάλιν παρὰ τὸ Μακροχώριον)—10, ἐπὶ μνήμῃ Ἐπιμάχου καὶ Γορδιανοῦ εἰς τὸν Ἅγιον Στρατόνικον, εἰς τὸ Δέκατον (εἰς Κλουτσούκ-Τσεκμετζὲν πάλιν)—11, ἐπὶ μνήμῃ Μωκίου, οὐδέχομαι μονὴν ἐν Σαφρά (σελ. 12—13)—21, ἐπὶ μνήμῃ Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν παρὰ τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν—καὶ εἰς ἄλλον, ὃν ἔκτισε Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, ἔξω τῶν τειχῶν.

Ἰουνίου 5, λιτὴ ἐν τῷ Κάμπῳ, εἰς τὸν ναὸν Βαβύλα μάρτυρος, ἔνεκεν ἀποτυχούσης πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ πατριάρχης ἐλειτούργει, ἢ εἰς τὴν Θεοτόκον τοῦ Φόρου, ἢ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου «τῷ ὄντι πλησίον τοῦ Ἑβδόμου» (παρὰ τῷ Δημητρεύσκη ταῦτα)—14, ἐπὶ μνήμῃ Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου, εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Πηγῆς—18, ἐπὶ μνήμῃ Λεοντίου μάρτυρος, εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ἔξω τῆς πύλης τῆς Πηγῆς (Σηλὺβρι-καπού σήμερον)—29, ἐπὶ μνήμῃ Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ἐν Ῥηγίῳ.

Ιουλίου 1, ἐπὶ μνήμῃ Βασιλείου, κτίτορος τοῦ Βαθέως Ῥύακος, εἰς τὴν μονὴν ταύτην—5, ἐπὶ μνήμῃ Στεφάνου μάρτυρος τοῦ εἰς τὸ Ῥήγιον Καλαβρίας—9, ἐπὶ μνήμῃ τῶν ἐγκαινίων τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, αὐτόθι—20, ἐπὶ μνήμῃ Ἡλίου προφήτου εἰς τὸν ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Πηγῶν ναὸν αὐτοῦ—καὶ εἰς ἕτερον ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βαθέως Ῥύακος—24, ἐπὶ μνήμῃ Χρηστίνης μάρτυρος ἐν Νύμφαις ταῖς Μεγάλαις—26, ἐπὶ τῇ μνήμῃ Συμεὼν ἀρχιεπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου «ἐπέκεινα τοῦ Ἀνάπλου» (πολὺ ἄνω τοῦ Μεγ. Ῥεύματος), «τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο ὁ πόλεμος εἰς Βουλγαρίαν, καὶ ὁ θάνατος Νικηφόρου τοῦ βασιλέως, καὶ ἄλλων πολλῶν, ἰνδικτιῶνος Δ', ἡμέρας ζ'» δηλὰ δὴ, 811, Ἰουλίου 26, ἡμέρα σαββάτῳ,—29, ἐπὶ τῇ μνήμῃ μάρτυρος Καλλινίκου, εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ «κάτω τῆς Ἰουστινιανοῦ γεφύρας» (ὑπὸ τὸ Χαλκαλή)—καὶ ἐπὶ μνήμῃ Θεοδότῃς μάρτυρος, εἰς τὸν ἐν τῷ Κάμπῳ ναὸν αὐτῆς—καὶ ἐπὶ τῇ μνήμῃ Βενιαμὴν καὶ Βηρύου, εἰς τὸν παρὰ τὸ παλάτιον τοῦ Ἑβδόμου ναὸν αὐτῶν (πάσαι παρὰ τὸ Μακροχώριον).

Αὐγούστου 1, ἐπὶ μνήμῃ Μίνη καὶ Μινέου μαρτύρων, εἰς τὸν ναὸν αὐτῶν, εἰς τὸ Ἑβδομον—2, ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ τοῦ λειψάνου Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος, εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ἐν τῷ Ζεύγματι (: ἔξω τῶν τειχῶν;—ἴσως)—6, ἐπὶ μνήμῃ ἐγκαινίων ναοῦ ἁγίου Βικεντίου, εἰς τὸν Κάμπον—16, ἐπὶ τῇ μνήμῃ σειсмоῦ, εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου «τὴν Νέαν Ἱερουσαλὴμ» (ἔξω τῆς Χρυσῆς Πόρτης), ὅπου ἐλειτούργει ὁ πατριάρχης—καὶ εἰς τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν, διὰ ἐξαφάνισιν τοῦ ἁγιάσματος καὶ πάλιν ἀνάδοσιν—19, ἐπὶ μνήμῃ Μαξίμου καὶ Διομήδους εἰς «τὴν

Νέαν Ἱερουσαλήμ»—καὶ εἰς τὸν Λευκὸν ποταμὸν (Λύκον βεβαίως τὸν ἔξωθεν ῥέοντα καὶ πληροῦντα ὕδατος τὴν τάφρον τοῦ τείχους)—20, ἐπὶ μνήμῃ Σαμουὴλ τοῦ προφήτου, εἰς τὸν παρὰ τὸ Ἑβδομον ναὸν αὐτοῦ.

Σεπτεμβρίου 2, ἐπὶ μνήμῃ ναοῦ ἁγ. Θεοδώρου, ἐν τῷ Ξεροκίρκῳ (ἔξω τοῦ τείχους, ἄνω τῶν Βλαχερνῶν)—καὶ ἐπὶ μνήμῃ Μάμαντος εἰς τὸν ναὸν, εἰς τὸ παλαιὸν αὐτοῦ, κατὰ τὴν Προποντίδα—3, ἐπὶ μνήμῃ Βασιλίσσης μάρτυρος, εἰς τὸν ναὸν τῆς Μαρίας, ἔξω τοῦ τείχους τῶν Βλαχερνῶν—4, ἐπὶ μνήμῃ Βαβύλα μάρτυρος εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ Κάμπῳ—καὶ εἰς δεύτερον ναὸν παρὰ τὸ Ἑβδομον—7, ἐπὶ μνήμῃ Πέτρου τοῦ εὐλαβοῦς, δευτέρου ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Βαθέως Ῥύακος—καὶ ἐπὶ μνήμῃ Λουκά, τρίτου ἡγουμένου, εἰς τὴν μονὴν ταύτην—18, ἐπὶ μνήμῃ ἁγίου Θεοδώρου (ναοῦ, ὡς φαίνεται) «πλησίον τῆς Ἰουστινιανοῦ γεφυράς»—20, ἐπὶ μνήμῃ Θαλλελαίου καὶ Ἀρτεμιδώρου, εἰς τὸ Κοσμίδιον—ἐπὶ ἀναμνήσει σεισμοῦ λιτῆ, εἰς τὸν Κάμπον—καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀγίῳ Ἰωάννῃ λειτουργίαν, ἐν τῷ Ἑβδόμῳ—27, Ἰγνατίου μνήμῃ τετάρτου ἡγουμένου μονῆς τοῦ Βαθέως Ῥύακος, εἰς τὴν μονὴν ταύτην.

Ὀκτωβρίου 6, ἐπὶ μνήμῃ Θωμᾶ τοῦ ἀποστόλου, εἰς τὸν ἐν Δρυπία ναὸν αὐτοῦ, πανήγυρις ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος—16, ἐπὶ μνήμῃ Λογγίνου, εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ «πλησίον τῆς Ἰουστινιανοῦ γεφυράς»—21, ἐπὶ μνήμῃ Ἰακώβου, οἰκονόμου Βαθέως Ῥύακος, εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ, ταύτην—29, ἐπὶ μνήμῃ Ἀννης (Εὐφημιανοῦ ἐν μετονομασίᾳ), εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἀβραμιτῶν, ἔξω τῆς Χρυσῆς Πόρτης.

Νοεμβρίου 8, ἐπὶ μνήμῃ Μιχαὴλ ἀρχαγγέλου, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βαθέως Ῥύακος—14, ἐπὶ μνήμῃ Φιλίππου τοῦ ἀποστόλου, εἰς τὴν Νεάπολιν, ἄνω τοῦ Μεγ. Ῥεύματος.

Δεκεμβρίου 6, ἐπὶ τῇ μνήμῃ ἁγίου Νικολάου, εἰς τὴν μονὴν Μολυβωτοῦ, ἔξω τῆς Χρυσῆς Πύλης—9, ἐπὶ μνήμῃ Στεφάνου τοῦ ἐν τῷ Ἀγίῳ Ἀντίπᾳ, εἰς τὸ Ῥήγιον, ἢ εἰς Ἅγιον Στέφανον—ἐπὶ μνήμῃ Συμεῶν τοῦ Στυλῆτου, εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ, καί μνην ἄνω τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος—13, ἐπὶ τῇ μνήμῃ Εὐστρατίου, Εὐγενίου κλπ. εἰς τὸν ἐν τῇ Ζωοδόχῳ Πηγῇ ναὸν αὐτῶν—25, εἰς τὸν ναὸν τῆς μονῆς τοῦ Βαθέως Ῥύακος—27, ἐπὶ μνήμῃ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος εἰς τὸ Ζεῦγμα (Ἀγ. Στέφανον; ἢ Ῥήγιον)—29, ἐπὶ μνήμῃ τῶν ἁγίων Νηπίων εἰς τὸ Ἑβδομον, ἐν ναφ αὐτῶν.

Πρὸς θες τῇ *Παρασκευῇ*, τῆς ἑβδομάδος του Πάσχα (μετὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα) καὶ τῇ *Πέμπτῃ* τῆς Ἀναλήψεως ἐν τῷ ναφ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς—καὶ (μετὰ τὴν ΙΓ') πανήγυριν εἰς τὸν ναὸν τῆς *Ἁγίας Τριά-Θρακικῆς*.

δος του Περγιάκη, κατά την ωρισμένην ημέραν, έξω της πύλης Με-
βλ·βιχανέ.

§

Είχον λοιπόν εξήκοντα σχεδόν άφορμάς «οί τās εἰωρίας μεταδιώκον-
τες» κωνσταντινοπολίται 'να ἐξέρχονται έξω τών τειχών «εἰς θρακῶας
χώρας». Ἰσως ἦσαν περισσότερα τὰ μέρη, εἰς ἃ μετέβαινον, ἀγνοοῦμεν
δὲ εἰ ἔκριντο ταῦτα έξω τῆς Πόλεως. Ἰπτόχηνα, λόγον χάριν, Κεντουκέλ-
λαι, Κατησία, Πτελούδιον, Ἀμβλυνόπον, Λόγγοι, Πέτρα, Πίσσα, Μαρια-
ναί, Πετρογέφυρα, Λυμπιδαρίου καὶ τὰ παρόμοια. Συνητοράς εἶχον τās
ἐπισκέψεις τὸ "Εβδομον, καὶ ἡ μονὴ τοῦ Βαθέως Ῥύακος, οἱ δὲ εὐλαβεῖς
μετέβαινον, ὡς ἡ Ἄννα Κομνηνὴ μαρτυρεῖ, κατὰ κυριακὴν, διημερεύον-
τες καὶ διανυκτερεύοντες ἐν αὐτῇ.

Δυστυχῶς, τὰ «μεταστάσιμα» καὶ τὰ «προσκεινῆματα» ταῦτα πολλὰς
ὕφίσταντο ἀναστολὰς καὶ διακοπὰς, ἔνεκα λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, κατα-
ποντισμοῦ, ἐπιδρομῆς ἐχθρῶν, ἐμφυλίων πολέμων, πάντων δὴ τῶν
δεινῶν, δι' ἃ πρὸς Θεὸν εὐχόμεθα 'ν' ἀποτρέψῃ ἀπ' ἡμῶν αὐτά· μνηϊαν
δὲ συντομοτάτην αὐτῶν ἔγραψα καὶ εἰς τὰ «Λίθους καὶ Κεράμια» καὶ εἰς
τὸ «Ἀνατολικὸν Ἡμερολόγιον» Κ. Βακαλοπούλου τοῦ 1896.

"Οτε, τῇ 14 Σεπτεμβρίου 385, ἀπέθανεν ἐν τινι θρακικῷ χωρίῳ, λε-
γομένῳ Σκότουμον, ἡ εὐσεβῆς αυτοκράτειρα Πλακίλλα, οὕζυγος Θεοδο-
σίου τοῦ μεγάλου. Γρηγόριος ὁ Νύσσης παρέσχεν εἰκόνα Θράκης πα-
σχούσης, ἐν ὀλίγοις στίχοις (Migne Πατρ. τ. 46, στ. 884), καὶ τὰ λόγια
ταῦτα παρατίθενται ἐν ταῦθα ἐπίλογος ἐπικαιρος. «*ᾧ Θράκη, τὸ φευκτὸν
δνομα ! ᾧ δυστυχὲς χωρίον ἔθνος ἐκ συμφορῶν γνωριζόμενον ! ᾧ
πρότερον μὲν πολέμῳ πυρὶ ταῖς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομαῖς δηω-
θεῖσα, νῦν δὲ τὸ κεφάλαιον τῆς κοινῆς συμφορᾶς ἐν ἑαυτῇ δεξαμένη.*

Ἀθῆναι, Ιουλίου τοῦ 1935

ΣΗΜ. Τέσσαρας ἐπιταφίους ἐπιγραφὰς ἐκ τοῦ νεκροταφείου τῆς Ἀφαμείας,
ἀνευρεθείσας τῷ 1893, βυζαντινάς, ἐξέδωκα ἐν «Βυζαντινῷ Ἑορτολογίῳ (σ. 101-102).
Ἀπεικόνισμα τῶν λειψάνων τοῦ βυζαντ. φρουρίου τῆς Ἀφαμείας ἔγραψεν ὁ μακα-
ρίτης ἀρχιτέκτων Πάτροκλος Καμπανάκης, ὁ καὶ τās διαστάσεις αὐτοῦ σημειώσας.

χίας, μὲ πληθυσμὸν ὑπὲρ τὰς 16.000, ἐξεπατρίσθησαν καὶ ἀναγκαστικῶς οἱ Θράκες μετενάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα (Πίναξ Γ').

Περὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1929 καὶ ἔκτοτε ἡ ἐπαρχία Δέρκων περιορίσθη εἰς πέντε κυρίως προάστειά της : τὰ Θεραπειά, τὸ Μπουγιούκ-δερε καὶ τὸν Γενή-μαχαλὲ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, τὸ Μακροσχόρι καὶ τὸν Ἅγιον Στέφανον ἐπὶ τῆς Προποντίδος, μολοντί καὶ μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1936, ὁπότε ἔγινεν ἡ τελευταία ἐρευνά μας, ὡς χωρία της φέρονται κατ' ὄνομα περὶ τὰ 34 ἐν ὧν. Εἰς τὰ σπουδαιότερα αὐτῶν ἡ τουρκικὴ δημοκρατία τοῦ Κεμάλ ἔδωκε νέα ὀνόματα, ἄσχετα ἐντελῶς κάποτε πρὸς τὴν παράδοσιν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ιδιότητάς των.

Πίναξ Β'.—Χωριά τῆς Δέρκων ἐκτοπισθέντα ἀπὸ τοῦ 1914
μέχρις Αὐγ. 1915.

Α. Γ. Παντ:

ἀρ. ἐκτοπισθέντων	ἀρ. ἐκτοπισθέντων
1. Ἀβάσσο 310	9. Μπατσέκιοϊ 931
2. Ἀγιασματάκι 482	10. Μπουγιούκ δερε 2.000
3. ἈηΠᾶς 150	11. Νύμφες 100
4. Γενί Μαχαλές 1.725	12. Ντομούζ δερε 606
5. Καλφὰς 800	13. Πύργος 1.650
6. Κεφελήκιοϊ 87	14. Σαφράς 570
7. Κιρέτς βουρνού 110	15. Φαναράκι 470
8. Λαζάρκιοϊ 380	
	Τὸ ὅλον 10.371

Θεραπειά
+ 281 1939
v. 165

Πίναξ Γ'.—Χωριά τῆς Δέρκων μεταναστεύσαντα τὸ 1924
εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλ-
λαγὴν τῆς Συμβάσεως Λωζάννης.

1. Ἀη Γεώργης	11. Κιουτσούκιοϊ
2. Ἀκαλαν	12. Λίτρες
3. Ἀμπαρλή	13. Μικρὸς Τσεκμετζές
4. Ἀρναούτκιοϊ	14. Μπογάκιοϊ
5. Βελιγράδι	15. Νειχωράκι
6. Γαλατάρια	16. Ὀκλαλή
7. Γούπες	17. Τζελέπκιοϊ
8. Ἐρμενίκιοϊ	18. Τζεμπετζήκιοϊ
9. Καλλιὼ	19. Τσιφλήκιοϊ
10. Καστανιές	

Κεφ. Γ'. — Αἱ ἀρχαὶ τῆς Δέρκων.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία Δέρκων, ἀποτελουμένη ἀπὸ χωριὰ τῆς ἀνατολικῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἐκτείνεται μεταξὺ Μαύρης Θαλάσσης πρὸς βορρᾶν καὶ Προποντίδος πρὸς νότον, τοῦ Βοσπόρου ἀνατολικῶς καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ 28° Α. Μ. Κεῖται δὲ μεταξὺ τῆς 40° 90' καὶ 41° 37' μοίρας Β. Πλάτους.

Κατὰ καιροὺς κατεῖχε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Α. χερσονήσου μεταξὺ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μητροπόλεως Μετρώων καὶ Ἀθύρων.

Ἱστορικῶς διέτρεξεν ἑνδεκάμισον ὅλους αἰῶνας (785—1939 μὲ ἀρκτετὰς διαλείψεις, ποὺ περιορίζουν τὴν ἱστορίαν της.

Ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὡς ἐπισκοπὴ τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας, ἀναθεματίζουσα τὸ 783 τοὺς εἰκονομάχους καὶ τὸ 786, 787 εἰς τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας· ὁ ἐπίσκοπός της Γρηγόριος Α' φέρει τὸν τίτλον «Δέρκων καὶ Χηλῆς».

Τὸ 879 ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐπὶ Φωτίου τοπικὴν Σύνοδον τῆς Κίλεως ὡς Ἀρχιεπισκοπὴ «Δέρκων καὶ Χηλῆς», μὲ ἔδραν τὸ χωρίον Δέρκος, μέχρι τῶν μέσων τῆς 12' ἑκατονταετηρίδος, ὁπότε ἡ ἔδρα μετεφέρθη εἰς Θεραπειὰ τοῦ Βοσπόρου.

Εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ Λέντοξ 889—912, ἡ ἐπαρχία Δέρκων τίσσεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Δέρκος, εἰκοστὴ¹⁾ μεταξὺ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν· τὸ 1166 «ὁ ἐπίσκοπος Δέρκων Ἰωάννης²⁾ ἐπεχείρησε τὸν θρόνον τῆς Δέρκων μεταγαγεῖν εἰς τὸ τοῦ Φιλέα πρωτοπαπαδίκιον αὐτοῦ», ἐξήτησε δηλαδὴ τὴν μετάθεσιν τῆς ἔδρας του εἰς τὴν πολυανθρωποτέραν καὶ παράλιον κωμόπολιν Φιλέαν παρὰ τὸν 1Ε' κανόνα³⁾, διὸ δὲν εἰσηκούσθη.

1) Φωτίου· Βιβλ. Γενναδίου Μ. Ἀραμπατζόγλου, μέρος Α', Κίλεις, 1938, σ. 215. Καὶ Covell καταχωρεῖ τὴν Δέρκω εἰς τὸν πίνακά του : «Ἀρχιεπισκοποὶ ὅπου ἐγένοντο μητροπολιτᾶδες» (II Notitiam ἐκδ. Α. Parthey).

Ὁ Σηλυβρίας	9	
Ὁ Ἀπρω	11	
Ὁ Γαρέλης	11	
Ὁ Ἀχυνάνοις		(πιθανὸν ὁ Ἀθυράνοις-Μετρώων)
Ὁ Δέρκω	20	
Ὁ Χερσῶνος	16	κλπ.

Ὁ Κατάλογος ἀρχιεπισκόπων τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου Additional 24, (10. ἀναγράφει 13) ὁ Δέρκων.

2) Ὁ Ε. Σιδερίδης, Μητροπολίται Δέρκων, Κωνίλεις, 1932, σ. 4.

3) Ὁ 1Ε' κανὼν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκ. Συνόδου διατάσσει : «μὴ δύνασθαι ἐπίσκοπον καταλιπόντα τὴν αὐθεντικὴν αὐτοῦ καθέδραν ἑαυτὸν ἀποφέρειν ἐν ἑτέρῳ, ἑαυτῷ διαφέροντι χωρίῳ ἢ πόλει».

ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ Ἡ ΕΛΛΗΝΕΣ ΗΣΑΝ ΟΙ ΚΑΡΥΩΤΑΙ;

§ 1) Πρόκειται περὶ τῶν ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τοῦ κάτω Τόνζου (Τούνδζας) τῆς κεντρικῆς βορείου Θράκης ἑλληνοφώνων, Βουλγάρων δὲ πολιτῶν, οἵτινες ὡς Ἕλληνες μετενάστευσαν σχεδὸν πάντες τῷ 1924 εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεταπολεμικῆς μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος συνθήκης τοῦ Νεῖγυ περὶ ἐκουσίας ἀνταλλαγῆς τῶν ἐν αὐταῖς ἀλλοφύλων ἰθαγενῶν πληθυσμῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἱκανοὶ αὐτῶν εἶχον ἤδη μεταναστεύσει καὶ τῷ 1906 ἀμέσως μετὰ τὸ ἀνθελληνικὸν ἐν Βουλγαρίᾳ κίνημα καὶ τινες τῷ 1914 μετὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον.

Οὗτοι οἰκοῦντες εἰς τὰς ἀμειγρεῖς μερὲς σχεδὸν τοῦ τῆς μεταναστεύσεως τῶν χρόνου Ἑλληνικάς κωμοπόλεις καὶ κώμας Καβακλή, Καρυὰς (Κοζλουδζά), Δογγάνογλου (Δουνγάνκιοι), Τσουνκούριοι, Δράμαν, Ἀκμπουνά, Συναπλή, Μέγα καὶ Μικρὸν Μαναστήριον δεξιόθεν τῷ ποταμοῦ καὶ Μέγα καὶ Μικρὸν Βογιαλίκιον καὶ Μουφρανταλή ἀριστερόθεν, πρὸς δὲ ἔνιοι καὶ εἰς ἄλλας ἐπιμεικτοὺς πέριξ, οἷον Μενέτσφοβον, Γκέρδεμε, Γκλαβάν, Γκιουραλάν καὶ Λοπάς, ἐπωνομάζοντο συλλήβδην ὑπὸ τοῦ ἄλλων Θρακῶν καὶ τῶν Βουλγάρων αὐτῶν *Καρυῶται* (βουλγ. *Karioti*). Δημιῶδες χορευτικὸν ἄσμα τῶν ἀνατολικῶν καὶ νοτίων Θρακῶν μαρτυρεῖ τοῦτο:

«Πέρασα, ξεπέρασα ς τῶν *Καρυῶτων* τὰ χωριά
καὶ εἶδα, πῶς τὰ σπέρνουνε οἱ *Καρυῶτες* τὰ κουριά»¹⁾. κτλ.

Προφανῶς τὸ τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τῶν κατοίκων τῆς κωμοπόλεως Καρυῶν, ὡς τῆς ἀρχαιοτέρως καὶ σπουδαιοτέρως ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ὡς ἐκ τούτου μάλλον γνωστῆς ἀπωτέρω, ἐπεξετάθη κατὰ συνεκδοχὴν καὶ εἰς τοὺς περὶοίκους ὁμοφύλους τῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Καρυῶτων, ὑπα-

1) Ἀσπερίου Ζήκου, Σηλυβριανὰ τραγούδια, «Θρακικά», τόμ. Α'. ἔτ. 1928, σελ. 421.—Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, Ἀδριανουπολίτικα τραγούδια, Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Ἐθναρχεῖο, τόμ. Β'. ἔτ. 1935—36, σελ. 154.

Χατζ.

K. Mylax
Ἀπαρτίθης:
«Θρακικά» ΑΘ
τ. 21. 1940
v. 157-164
(1-8)

γομένων ἀπὸ τοῦ 1900 εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καζίλ-ἀγάτς (νῦν Ἑλχόβου) ¹⁾, δὲν ὑπερέβαινε κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἐπισήμους Βουλγαρικὰς στατιστικὰς τὰς 15 χιλιάδας ψυχῶν, κατὰ τὴς ὑπολογισμοὺς ὅμως τῆς ἱερᾶς ἑλληνικῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηρτῶντο πνευματικῶς κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, οἱ Καρυῶται ἦσαν ὑπὲρ τὰς 20 χιλιάδας.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μιλτιάδου Λουλουδοπούλλου Ἀγχιαλίτου, διατελέσαντος διδασκάλου ἐν Καρυαῖς κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1900–1901 οἱ Καρυῶται (δηλ. οἱ κάτοικοι τῶν προμνημονευθέντων 12 Ἑλληνικῶν ἁμειγρῶν κομποπόλεων καὶ κωμῶν) ἀρχομένου τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος, ἔξ ἔτη πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ σχολείου καὶ τῆς βιαιᾶς ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας ἐπιβολῆς τῆς Βουλγαρικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ γλώσσης, ἀνήρχοντο εἰς 22.488 ψυχὰς ²⁾. Ἡ ἀναγκίβεια δὲ τῆς Βουλγαρικῆς ἐπισήμου στατιστικῆς, ἣτις παρατηρεῖτο ἐν γένει προκειμένου περὶ τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ³⁾, ἐκφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετὰ τεταρτημόριον αἰῶνος μεταναστευσάντων εἰς

1) Οἱ Καρυῶται μέχρι τοῦ 1900 ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (1878) υπήγοντο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κεβακλή, φερώνυμον τῆς κομποπόλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἦτο ἡ ἔδρα τῆς ἐπαρχίας καὶ πορρέον αἱ διοικητικαὶ ἀρχαί. Ἐκ τούτου τὸ Καβακλή καίμενον ἄλλως τε τοπογραφικῶς περὶ τὸ κέντρον τοῦ ἡμικυκλίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν διεσπαρμένα τὰ λοιπὰ ἑνδεκα Ἑλληνικὰ χωρία μικρὸν ἀπέχοντα ἀλλήλων, καὶ κοινωνικῶς ἱστάμενον ὑψηλότερον αὐτῶν, κατέστη ὁ τόπος τῆς ἀναγνήσεως τῶν Καρυῶτων. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε καὶ τὰ ἀρτιώτερον διοργανωμένα καὶ τελειότερον λειτουργοῦντα σχολεῖα καὶ ἐν αὐτῷ παρέμενεν ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος, ἔδιδε τὸν ρυθμὸν τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς εἰς τὰ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρίων, ἀποτελοῦντα οἰνεῖ Ἀμφικτυονίαν τινά. Πρὸς δὲ καί, εἰς αὐτὰ τὰ πρὸ τῆς Βουλγαρικῆς χωρία ἐπεξέτεινε τὴν κοινωνικὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ, ἀφοῦ πολλοὶ τῶν Βουλγάρων μέχρι τοῦ 1890 ἀπέστελλον τὰ τέκνα των πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς τὰ σχολεῖά του. Ἐννοεῖται διὰ τούτα δὲν ἐβλεπον εὐαρέστως οἱ ἰθύνοντες Βούλγαροι καὶ ὁ Πέτκος Καραβέλωφ μεθ' ὅλας τὰς δημοκρατίας του ἰδέας τὰς ὁποίας διεκήρυσσε διὰ τοῦ δημοσιογραφικοῦ του ὁργάνου Πρὸ οὐδο οὐ, γενόμενος πρωθυπουργὸς μετήνεγκε τὴν ἔδραν τῆς ἐπαρχίας εἰς τὸ μικρὸν καὶ ρυπαρὸν Βουλγαρικὸν χωρίον τῆς περιφερείας Καζίλ-ἀγάτς, ὅθιν καὶ ἡ τῆς ἐπαρχίας μετονομασία.

2) Μι λ τ. Λ ο υ λ ο υ δ ο π ο ὕ λ λ ο υ, Ἀνέκδοτος συλλογὴ ἡθῶν, ἐθίμων δημοτικῶν ὁματίων, προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν, παροιμιῶν, οἰνυγμάτων κτλ. τῶν Καρυῶν (ἐπαρχίας Καβακλή), Βάρνη, ἔτ. 1903, σελ. α'—ιε'.

3) Σήμερον ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνες τὴν ἐθνικότητα ἀπογράφονται μόνον οἱ ὑπήκοοι Ἑλλήνες, οἱ δὲ ἔχοντες Βουλγαρικὴν ὑπηκοότητα Ἑλλήνες ἀπογράφονται ὡς Βούλγαροι τὴν ἐθνικότητα. Ἐν ἄλλοις λόγοις σήμερον κατὰ τὰς ἐπισήμους στατιστικὰς Ἑλλήνες ἰθαγενεῖς ἐν Βουλγαρίᾳ δὲν ὑπάρχουσιν. Οἱ ζῶντες ἐν αὐτῇ ὑπολαμβάνονται, ὡς ξένοι ὑπήκοοι, ἄλλοδαποί.

τήν Έλλάδα Καρυωτών. Ούτοι μετά τών προσφύγων συγχωρίων των κατά τά έτη 1906 και 1914 υπερέβησαν τās 30 χιλιάδας ψυχών, διότι αϊ εγκαταστάσαι μετά κλήρου οίκογενείας άνήλθον εις 7383, ύπολογιζομένων τών μελών εκάστης οίκογενείας από 3 μέχρι 5 ατόμων. Τοῦτο δέ, διότι τής κληρουχίας όρισθείσης κατά τόν άγροτικόν νόμον οίκογενειακής (δηλ. δι' άνδρόγονον) πολλάι τών πολυμελών οίκογενειών κατετιμήθησαν και έδημιουργήθησαν ούτω ήμέσως και άλλαι όλιγομελείς πρὸς λήψιν κλήρου¹⁾.

Παρατιθέμεθα ένταῦθα συνοπτικόν πίνακα τών εγκαταστάντων έν Έλλάδι ώς κληρούχων Καρυωτών, φιλοπονηθέντα ύπό τοῦ Καβακλιώτου Γκέτα Τζοβαροπούλλου, διατελέσαντος νομάρχου Πέλλης και κρατήσαντος όνοματικόν κατάλογον τών εγκαταστάντων ώς άντιπροσώπων αὐτῶν.

Όνομα κωμοπόλεως ή κώμης.	Χρονολογία εγκαταστάσεως κληρούχων οίκογενειών 1906 και 191.	1925	Σύνολον οίκογενειών
α') Καβακλή ²⁾	1105	2248	3353
β') Καρυαί,	220	530	750
γ') Μέγα Μοναστήριον,	170	350	420
δ') Μικρόν Μοναστήριον,	250	180	430
ε') Σιναπλή,	145	450	595
ς') Δογγάνογλον,	110	250	360
ζ') Τσουκούρκοι,	125	85	210
η') Δράμα,	145	—	145
θ') "Ακ-μπουνάρ,	20	85	105
ι') Μέγα Βογιαλίκιον,	140	360	500
ια') Μικρόν Βογιαλίκιον,	105	100	205
ιβ') Μουρανδαλή	100	110	210
	2635	4748	7383

1) Έγένοντο τότε συνοικεία έφήβων 17 -18 έτών μετά νεανιδων 15 έτών και μικροτέρα, έτι ήλικίας. Ό κλήρος ώρίσθη ένεκα τής πικνότητος τοῦ πληθυσμοῦ από 35 στρεμμάτων δια τὸ άπλοῦν άνδρόγονον μέχρι 60 δια τās πολυμελείς οίκογενείας άναλόγως τοῦ άριθμοῦ τών μελών των.

2) Άναγράφομεν λεπτομερῶς τὰ μέρη τής εγκαταστάσεως τών Καρυωτών μετά τής χρονολογίας και τοῦ επαγγέλματος αὐτῶν.

α.) Κ α β α κ λ ή, τῷ 1925 γ ε ω ρ γ ο ι εις Κουφάλια (Θεσσαλονίκης) οίκογενεiai 1209, Αιγίνιον (Κατερίνης) 450, Κίτρος (Κατερίνης) 200, Νέον Καβακλή (Κομοτινής) 120, Φερράς "Εβρου 3, Δίκαιαν (Νέας Όρεστιάδος) 150, Δοξάτον (Δράμας) 250, έ π ι τ η δ ε υ μ α τ ι α ι εις Κομοτινήν 60, Θεσσαλονίκην 20. Τῷ 1906 γ ε ω ρ γ ο ι εις Κουλάδα 120, Νέαν Λεύκην 60, Χαλίτοι 100, Νεας Καρυάς 50 Νέαν Φιλιππουπόλιν (Δαρίωης) 100, Τσαμάς (Καρδίτσας) 300, Άλμυρην 50, Σοφά-